

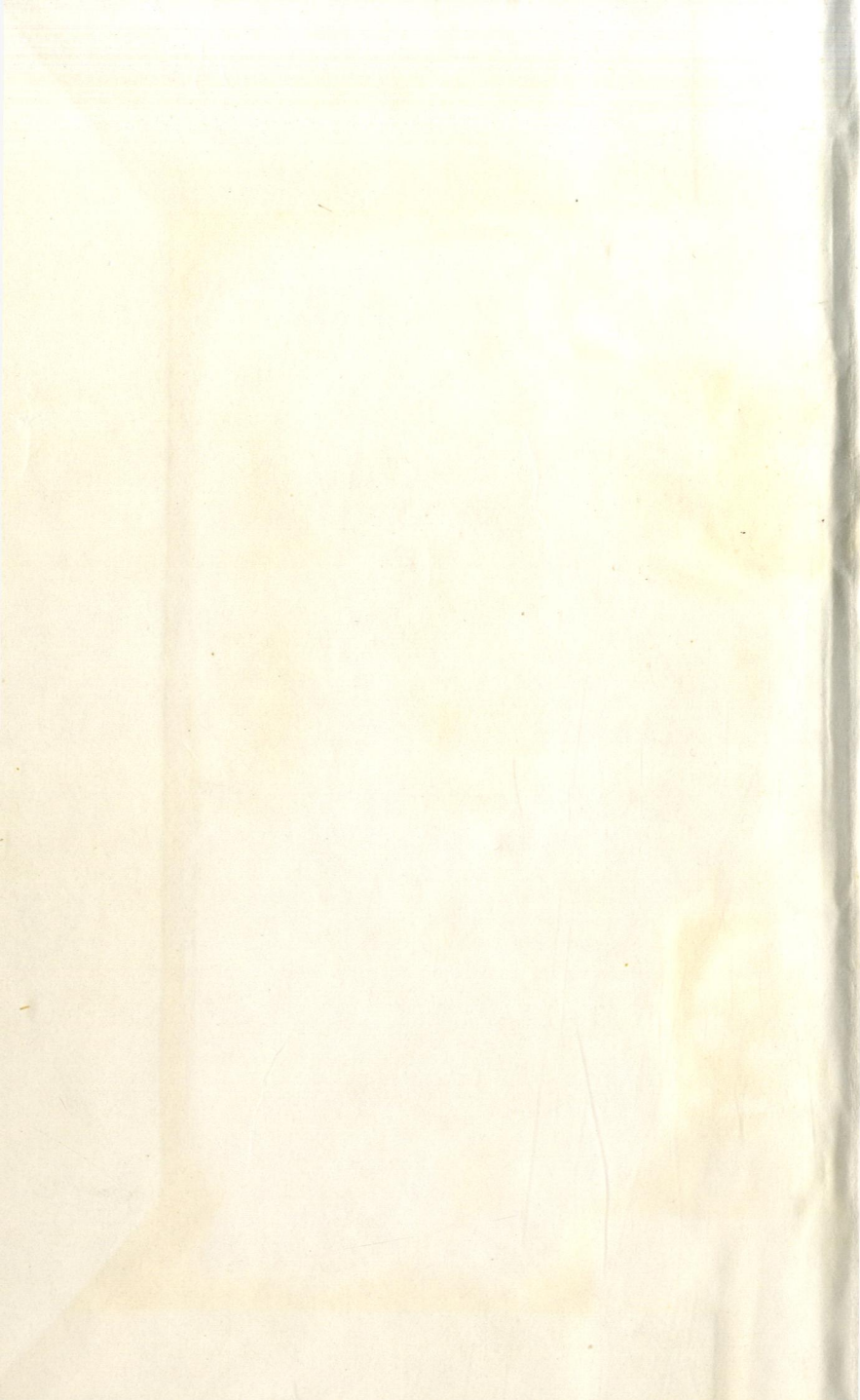
В. Забіла

Сніви

крізь слози

видав з передмовою

І. Франко

ВІКТОР ЗАБІЛА

СПІВИ КРІЗЬ СЛЬОЗИ

ПОЕЗІЇ

ВИДАНЄ З ПЕРЕДМОВОЮ

ДРА ІВАНА ФРАНКА

(ВІДБИТКА З „ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВОГО ВІСНИКА“)

ЛЬВІВ, 1906

06
ВІКТОР ЗАБІЛА

СПІВИ КРІЗЬ СЛЬОЗИ

ПОЕЗІЇ

ВИДАНЄ З ПЕРЕДМОВОЮ

ДРА ІВАНА ФРАНКА

Бібліотека
Дениса Лукіяновича

(ВІДБИТКА З „ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВОГО ВІСНИКА“)

ЛЬВІВ, 1906

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И- 34395

Львів. Бібліотека
АН УРСР

959 ф

Ф / 3 / III / 123 / 9061

Віктор Олександрович¹⁾ Забіла належить з огляду на свою поетичну творчість до старшої, перед-Шевченківської доби в розвою нашого письменства, хоча декому й здавалося, що його поезії нав'язані по троха Шевченковою музою. Його літературна фізіономія, коли вірити споминам про нього М. Глінки (Записки М. Н. Глинки, Русская Старина 1870, т. II, стор. 278—279), була усталена і сформована вже в 1838 р.; вже тоді він у тім кружку лівобережної української шляхти, що ґрупувався довкола дому Гр. Ст. Тарновського та історика М. А. Маркевича, мав славу „малоросійського поета“: Глінка залюбки підкладав його вірші під свої музикальні композиції. З тогож часу походить його портрет нарисований Шевченковим товаришем, художником Штернбергом, що зберегається тепер у Імп. Публичній бібліотеці в Петербурзі.

Забілі судилася ще в більшій мірі та сама доля, як і всім майже членам тої плеяди перед-Шевченківських наших поетів, на якій чолі стоять Макаровський та Александров і до якої належать Чужбінський, Писаревський, Метлинський та інші поети „Ластівки“ та „Южного Русского Сборника“: слава Шевченка та серйозне розуміння задач і суті українства, висунені Кирило-Методієвим братством у половині 40-вих років, притмили їх і зневірили їх у власні сили. Перед ними відкривався новий світ думок, пісень та змагань; вони не чули себе підготованими йти тою новою дорогою, а рівночасно зрозуміли, що йти старою дорогою, до якої звикли і на якій може зразу надіялися якихось успіхів, тепер нема ніякого зміслу. І вони якось так завалилися на нії, закинули перо, або коли й писали дещо, то для себе, щоб дати вихід тим неясним поривам, які ворушилися в їх душах, але з тою сумною певністю, що те, що ворухиться в них, не зворухить нікого іншого. Власне найздібніші і найталановитіші з тих поетів старшої генерації — а до них без сумніву належить Забіла — мусіли відчувати се найсильніше, і коли недогадливі рифмачі в роді Кореницького, Карпенків та Шишацького-Іліча ще й далі, в 50-ох роках пруть свої вірші

¹⁾ Петровъ, Очерки истории украинской литературы XIX стол., стор. 149 подає його отчество »Николаевич«, мабуть через помилку.

в друк і піддержують ілюзію, боїм то й вони працюють для українського письменства, Забіла, надрукувавши дещо зі своїх віршів у Гребінчиній „Ластівці“ 1841 р., від тоді мовчить аж до смерті (1869 р.) і лишає свою письменську спадщину без ніякої уваги, на каприз припадку, який з такими легатами звичайно поводить ся по мачошиному.

Те, що ми доси знаємо про В. Забілу, завдячуємо старанности та щасливій руці проф. Петрова, який не лише зібрав із розкиданих та принагідних згадок сучасників усе, що знаємо про жите і вдачу Забіли, але якому надто пощастило віднайти найбільший що до об'єму твір Забіли, гумористичну казку „Остап і чорт“, та віднайти (записану з чийхсь уст на Волині) пісню „Не щебечи, соловейку“, положену на музику Глінкою. Новіший історик укр. літератури, пок. Огоновський, не звернув близької уваги на Забілу і обмежив ся короткою згадкою про нього, що являєть ся власне зовсім недотепним повторенєм деяких дат Петрова.

Тимчасом припадок, що так довго відвертав ся плечима від бідного „малоросійського поета“ 30-их років, усміхнув ся йому хоч 30 літ по його смерті. Отсе недавно одержали ми від д. Іллі Дубянського з Борзни досить грубий зшиток із титулом „Лірична поезія Віктора Олександровича Забіли“. Зшиток, на жаль, нового письма, писаний рукою того, невідомого нам ближше д. Дубянського, переписаний, скажемо в додатку, досить невірною рукою та не уважно, з численними пропусками слів, а то й цілих рядків тексту. Про його походженє пише д. Дубянський у своїй передмові ось що : „Вона, ся рукопись, із автографа давно вже у мене валяєть ся, думка така, що поезії Забіли давно всі видрукувані. Переписав я, скажу не брешучи, у однієї пані сусідки, котра вже давно вмерла, років мабуть ізо два назад. Мені було шіснацять років, як я був у тієї пані і зобачив нікчемно згорнуті в трубку якісь предовгі мапери. Я далєбі спитав :

— Що се таке?

— Е, се гарні вірші нашого борзенського письменника В. Забіли, що жив у хуторі Савицькім.

„Мені прийшлось попросить у її. Правду сказать, не знаю, чи то була настояща рукопись Забіли, чи копія, бо тєє діло було давно, як я її брав, годів із десятків назад. Алеж я їх тоді списав до чиста. Вона, та пані, давала і иншим людям списувати вірші Забіли, а де діла вона їх — невідомо й доси“.

Отсе й усе, що можемо сказати про сю нову знахідку, а тепер про її зміст. Як звісно, вся відома доси поетична спадщина В. Забіли складається з казки „Остап і чорт“, трьох ліричних поезій друкованих у „Ластівці“, а власне „Голуб“ (стор. 208), Пісня („Поуз двір, де живе мчла“, стор. 221) і „Повіяли вітри буйні“ (стор. 243) і з пісеньки „Не щебечи, соловейку“, яка друкувала ся в нотовім тексті з нотами Глінки і була з чийогось голосу репродукована Петровим (стор. 154). Копія д. Дубяньського містить у собі всі ті твори, а надто ще 24 невідомі доси, ось у яким порядку: 1. Соловейко (варіант пісні „Не щебечи, соловейку“). 2. Голуб. 3. Вітер. 4. Човник. 5. Кохання. 6. Думка до себе. 7. До коня. 8. Сорока. 9. Осінній вітер. 10. До невірної (теж, що без титулу було в Ластівці, інс. „Повіяли вітри буйні“). 11. Три речення по московськи. 12. Весілля. 13. Остап і чорт. 14. Споминки. 15. Оттак усе в світі. 16. Палій. 17. Туга серця. 18. Пугач. 19. До милої. 20. Думка. 21. Бодяк. 22. Сирота. 23. Вечоріє. 24. Розлука. 25. Безшасний. 26. Грицько і Маруся. 27. На той світ до батька. 28. До батька. 29. Пісня (в двох варіантах, із яких другий записаний д. Дубяньським із музикою з чийогось співу). 30. Не щебечи, соловейку (варіант вірші Соловейко ч. 1), списаний (з музикою Глінки) з нотового видання. Додам іще, що над першою поезією сеї збірки нема спеціального титулу, а стоїть тільки (може через неввагу копіста) титул „Співи крузь слюзи“, який я вважаю загальним титулом усеї збірки.

Роздивімо ся, що дають нам ті вірші для пізнання життя і поетичної вдачі їх автора. З вірші „На той світ до батька“ бачимо, що батько відумер нашого поета в дитинстві, коли йому було всього рік від роду. З віршів „До коня“ та „Споминка“ бачимо, що автор провів свою молодість у військовій службі, в гусарськім полку. Житє в таких полках саме в тім часі (20-ті і 30-ті роки XIX в.) чудово змалював Л. Толстой у своїм нарисі „Два гусара“; в віршах Забіли маємо причинки до того самого малюнка, згадки про вояцькі гулянки, про забави з Циганами, про любові та кінські перегони і т. п. А потім головний, фатальний факт у його житю, факт, що став ся його трагедією і zarazом жерелом усеї його поезії: вернувши на Україну поет закохав ся в якійсь панночці, добив ся її взаємности, та швидко потім зазнав гіркого розчарованя: сім'я панночки, — як бачимо з вірші „Кохання“, сім'я якогось українського панка середньої руки, — згордувала худобахолком Забілою, власните-

лем маленького хутора, в якому надто господарство мусіло бути досить убоге та занедбане; сам жених мусів винести зі свого полкового життя не дуже добру славу; злі язики вже тоді називали його паницею та безумним, — і панночку підмовлено відказати йому і вийти за якогось багатшого пана. Це розбило відразу всі надії, зломало всю життєву енергію Забіли, зробило його духовним калікою на ціле життя. Вихований під жіночою опікою, без ширшої освіти, крім спеціально гусарської, при тім із вродженою чутливістю і м'якістю натури в злучі з панськими життєвими звичками, він раптом опинився мов на льоду, безпомічний, без мети й енергії до дальшого життя. Правда, його скромна життєва драма, яка у тисячів подібних до нього минає без поважніших наслідків, мов весняна буря, збудила в його душі вроджений йому дар пісень. Роздвигляючи ся в тих віршах, які маємо перед собою, можемо сказати, що сей його дар розбудився вповні аж по катастрофі, що постигла Забілу; з раньшого часу, коли він іще надіявся на успішного полагодження своїх відносин до коханої дівчини, маємо, здається, лиш один вірш „До милої“, повний безмежної ніжності та закінчений висловом непохитної надії:

Ой як вірно мене любиш,
Будем жить з тобою
Цілий вік, моє серденько,
Як риба з водою.

Деякі вірші можна притулити до часу, коли авторова певність, що до успішного кінця його любови була вже захитана, заволякала ся хмарою меланхолії, але ще прояснювала ся надією; до таких віршів належить пісня „До соловейка“, скомпонована Глінкою (тут автор тужить до дівчини, яку ще називає „своєю“), хоча остатня строфа її в тім варіанті, що в нашій збірці стоїть на першому місці, надихана вже повною безнадійністю і буде мабуть пізнішим додатком, далі віршу „Голуб“, у якій автор, хоч опанований уже тугою, все таки силкується не піддати ся їй, надіючись іще, що оженить ся і буде мати діти, а надмірна туга моглаб підклати його здоров'я. Вірша „Кохання“ малює нам із тонким гумором і автоіронізованим сцену розмови автора з милою — може остатню сцену, на якій урвали ся їх зносини. Автор іще немов не вірить, ще може іронізувати, ще не зміряв усеї глибини тої безодні, в яку має його віпхнути повний розрив із милою.

Сей доконуєть ся словами панни, переказаними йому кимось постороннім:

„Нехай не жде, нехай не жде,
Годі сподівать ся,
Щоб як голуб з голубкою
Так поцілувать ся“. (Розлука)

Два остатні рядки, то вже авторові, але два перші очевидно передають слова панни. Не сміла сказати їх йому до очей. І тут починаєть ся з його боку важкий ряд докорів, обуреня на її невірність (До невірної), яке доходить аж до ляпідарної лайки „По московськи“, а потім довгим ланцюхом тягнуть ся важкі стогнання, наріканя та плачі, повні безнадійности, немужеські, монотонні, що роблять іноді немиле вражінє, та анї на хвилю не дозволяють забути, що перед нами не актор, який грає вивчену меланхолійну ролю, а дійсна, жива, нещаслива та безсила людина, яка в хвилях наболілого горя висловлює те горе як уміє, висловлює сама для себе, щоб не одуріти, не дбаючи зовсім про те, чи комусь ті виливи та жалї подобають ся, або й ні. Ся повна безпретенсіональність і примітивність його ліричних виливів і творить головну частину їх вартости, робить їх „людським документом“, який не перестане промовляти до людей зрозумілою їм мовою ще й тоді, коли будуть забуті многі артистичніші, блискучійші та ефектовійші, але менше сердечні писаня.

Не треба зрештою уявляти собі Віктора Забілу по тій його сердечній катастрофі відлюдком, сантиментальним трубадуром або рицарем із Тоггенбурґа, що весь вік те тільки й робить, що роздумує про свою милу. Не таке було в тих часах панське житє, навіть житє такого немаючого панка, як Забіла. Ще в 1838 р., отже десь безпосередно по катастрофі, Глінка малює нам його, як чоловіка дуже товариського і веселого в товаристві. Він був частим гостем у Тарновського в Качанівці. — Етотъ Забѣла, — пише Глінка, — былъ необыкновенный мастеръ изображать въ лицахъ; въ особенности хорошо представлялъ слѣпцовъ. Первый скрипачъ Калиничъ однажды былъ приведенъ отъ такого представленія въ столь сильный восторгъ, что воскликнулъ:

— Это, сударь мой, волшебство, совершенный антикъ!

Далі оповідає Глінка, як сам Тарновський закінчував їх товариські забави та розмови перед північю, та вони, гості, збирали ся в Глінчиній квартирі в оранжерії, особливо Маркевич,

Скоронадський, Забіла і Штернберґ. Тут ішла гра на інструментах та співі, де мішалися російські та українські пісні, Забіла знов представляв різні особи, та велися дружні розмови іноді до третьої або четвертої години по півночі. Ті сцени повторялися часто і Штернберґ удачно відрисовував їх, особливож вірно підхопив Забілу. (Петровъ, ор. сіт. 149). Очевидно Забіла не допускав нікого до таємного світа своєї душі і старався шумом та гомоном товариської забави заглушити своє горе та закрити перед собою самоту, яка ждала на нього в його домашнім куті. Се мабуть так і лишилося за ним на далі, бо значно молодший проф. А. Котляревський десь у 70-их роках оповідав Петрову, що Забіла, тоді вже покійник, „був нещасливий у своїм родиннім життю і задля того був великий недурень випити“ (Петровъ, 152).

Коли могла статися та катастрофа в життю нашого поета? Відповідь на се питане дасть нам заразом відповідь на питане про те, коли більше-менше почалася і як довго тягла та доба його поетичної творчости, якій завдячуємо отсі вірші. Самі вірші, бодай у копії д. Дубянського, не мають ніде ніякої дати. Отже тут вихідною точкою може нам послужити той факт, що три вірші Забіли, а власне „Голуб“, „Пісня“ і вірша без титулу, що починається словами „Повіяли вітри буйні“ (у нашій збірці вона має титул „Оттак усе в світі“) були 1841 р. надруковані в „Ластівці“ Гребінки. Коли зважити клопоти, які мав Гребінка з цензурою, поки міг провести се видане, мусимо допустити, що ті вірші в р. 1840 були в його руках. І щож говорять нам ті вірші? Коли з „Голуба“ і з „Пісні“ не можна ще вичитати нічого рішучого, то вірша „Повіяли вітри буйні“ з усякою рішучістю показує, що катастрофа для Забіли вже була фактом минулим у часі написання вірші; автор жалується тут, що його

Розлучили з дівчиною,
Котру я кохаю.

Сеї факт мусів минути вже досить давно, горе поета уляглося уже на стілько, що він не нарікає на свою колишню милу, а лише на інших людей, яким вона мусіла улягти:

Да не вітри, люди злії
Мені се зробили:
Самі мене звели з нею,
Самі й розлучили.

Б і б л і о т е к а
Дениса Лукіяновича

Та ми можемо піти ще крок далі. Із цитованих уже споми-
нів Ілінки знаємо, що в р. 1838 Ілінка з уст Забіли чув і поло-
жив на музику вірші „Не щебечи соловейку“ і „Гуде вітер вельми
в полі“ (в нашій вірші вона має титул „Вітер“). Оже і ся вірша,
як бачимо з її змісту, писана вже по катастрофі, надихана розпу-
кою і безнадійністю. Тут вражінє факту ще сьвіже, поет не ре-
флектує, не важить і не мірить свого горя, а тільки шукає най-
сильніших поетичних образів і порівнянь, щоб плястично висло-
вити його. Значить, не помилимо ся припускаючи, що катастрофа
скоїла ся з ним не дуже довго перед тим, поки його пізнав Ілінка,
отже в 1837 або й самім 1838 році. А коли зіставимо з сим факт
надрукування деяких віршів у Ластівці і початок вірші „Споминки“,
писаної також десь незабаром по розриві, де кажесть ся:

Два вже літа скоро пройнуть,
Як я закохав ся, —

і далі в тійже вірші:

Годів два назад, не більше,
І я був моторний:
Шабля з боку, кінь гусарський,
Що як вюн проворний, —

то можемо вивести з того такі висновки, що десь у р. 1836 За-
біла виступив із військової служби, може навіть наслідком зако-
хання та порад тих людей, які раяли йому панну, — що їх зносили
тягли ся мало не два роки і скінчили ся виходом панни за ин-
шого за муж, і що той час 1836 до 1839 або 1840 і був добою
поетичної творчости В. Забіли, якій завдячуємо отсю збірку по-
езій. Чи всю збірку? Хоч із деяким ваганєм, а таки я схиляю ся
до думки, що всю. Наводить мене на се ось яка обставина. По
всякій правдоподібности маємо тут перед собою не випадковий
збірничок віршів, зроблений якоюсь приятельською рукою з літе-
ратурної спадщини поета, але композицію самого поета і то зро-
блену не при кінці життя, але десь на початку 40-вих років. За
сим промовляє і спільний титул віршів „Співи крізь сльози“, який
у копії д. Дубяньського стоїть вправді лише над першим віршиком,
хоча сей віршик у друкованих виданнях має свій окремий і далеко
відповідніший титул „До соловейка“ (я лишив сей титул при дру-
кованім варіанті (ч. 30), а першому стихови для невеличкого відріж-
нення дав титул „Соловейко“). Та головню промовляє за давністю

редакції сеї збірки те, що вона не обіймає всіх Забілиних поезій, а власне тих, що були писані в 40-их роках. Що правда, ми не знаємо, чи багато їх було, але з принагідної згадки д. Білозерського знаємо, що Забіла, мабуть під сьвіжим вражінем своєї знайомости з Шевченком десь у 1845 чи 1846 р. написав віршами гумористичне послання „До Тараса“, якого в нашій збірці не маємо. Виходило би з сього, що збірка „Співи крізь сльози“ мусіла бути готова швидше. Не зовсім вірною була-б думка, що Забіла міг зложити її й пізнійше, та виключити з неї такі вірші, що не підходили під її головний титул; адже маємо тут гумористичну віршу „Остап і чорт“, яка також не підходить під сеї титул; можна би виключити з під нього і одну пробу історичної поеми „Палій“; та видно, автор бажав у тій збірочці зберегти всі свої віршованя, які мав у тім часі готові. Чи всміхнулася ся йому на хвилю думка — бачити ті свої твори в друку, чи зложив сю збірку на просьбу якого приятеля або якої приятельки? — Не відомо. Такій думці про вчасне зложенє Забілиної збірки не перечить і той факт, що деякі вірші, а спеціально „Остап і чорт“ дійшли до нас у відмінних, сказати-б так, редакціях. Д. Петров не подав ніякої звістки про оригінал, із якого надрукував свій текст; правдоподібно се не був автограф Забіли; можливо зрештою, що й сам Забіла, складаючи свою збірку, вигладжував та виправляв свої вірші, які вже перед тим, у менше обробленій формі, дехто переписав собі від нього і пустив у курс.

В р. 1856 пізнійший київський професор Ол. Котляревський, пишучи в додатку до „Московскихъ Вѣдомостей“ свої „Литературныя замѣтки“ про українське письменство (вони не надруковані по смерті автора в академічнім виданю його „Сочиненій“), схарактеризував поезію „талановитого“ Забіли як наслідуванє Шевченка. На підставі того, що виложено вище, а також на підставі порівняня Забілиних віршів із Шевченковими, для якого тепер маємо досить багатий матеріал, можемо сказати зовсім на певно, що по крайній мірі що до отсеї збірки суд Котляревського зовсім невірний; Забілині вірші були написані ще перед виходом першого „Кобзаря“. Чи було яке наслідуванє Шевченка в його пізнійших, невідомих нам віршах, сього не знаємо так само, як не знав мабуть і Котляревський. Так само не має за собою підстави думка того-ж Котляревського про вплив на Забілу поезій А. Метлинського. Коли який вплив видно в тих вір-

нях, то се хіба вплив того самого жерела, з якого черпали і Шевченко і Метлинський, вплив укр. народньої пісні, пор. прим. початок вірші „До милої“:

Поуз двір, де живе мила,
Я проїхав двічі,
Да не бачив голубоньки
Ні разу у вічі, —

і народню пісню:

Ой ішов я по вулиці двічі,
Не бачив я Марусеньки в вічі.

Зрештою поезія Забіли така проста, нештучна, декуди прімітивна, його думки, образи, стилістичні звороти виявляють так мало якоїсь літературної школи, що думка — дошукувати ся тут яких літературних ремінісценцій являєть ся мені зовсім зайвою. Можна добачити декуди відгуки популярних тоді на Україні романсів, прим. Котляревського „Віють вітри, віють буйні“; декуди, прим. у гумористичних оповіданнях „Остап і чорт“ та „Весілле“ можна бачити покровність тону і кольориту з „Вовкулакою“ Александрова¹⁾, але тут знов виринає питання, що було написане швидше, „Вовкулака“, чи вірші Забіли і чи знав котрий із тих авторів про другого?

Коли вже мова про порівнюване Забіли з Шевченком, то на мою думку годі придумати щось інструктивнішого, як порівняне Забілиного „Палія“ — не вже з „Чернецем“, але з найстаршими історичними поемами Шевченка. Як несміло, наївно, по школярськи порушуєть ся на тім полі Забіла, як блідо рисує свою фігуру, як боязко стоїть на непевнім ґрунті традиції! Запорожці, Палій, Мазепа, все те для нього якісь мглисті образи. Погляньте натомість на Шевченкового „Підкову“, на „Тарасову ніч!“ Скільки там життя, скільки плястики! Як виразно сей „неодукований сїряк“ бачить тих давніх людей, як живо відчуває їх тайні думки, як інтимно він зріє ся з ними, які пишні образи їх діл і появ роз-

¹⁾ Мушу тут при нагоді завважити, що думка д. Грінченка, кинена пригідно (Науковий Збірник присвячений проф. Грушевському ст. 520), що „Вовкулака“ Александрова був „недотепною ляпаниною“, видаєть ся мені не зовсім справедливою. Особливо в другій часті сеї поеми є уступи, що мають високу поетичну вартість.

точує перед нами! А не забуваймо, що Забіла належав до близьких знайомих історика Маркевича, а Шевченко — де в Бога сьвятого він учив ся тої української історії?

До кого найблизше підходить Забіла складом свого таланту, м'яккістю своєї вдачі таї нарешті своєю безталанною долею, так се, *mutatis mutandis*, до Степана Руданського. Можна не без підстави вважати Забілу попередником Руданського спеціально в поетичнім оброблюваню народніх казок та оповідань. Забіла, може під деяким впливом Боровиковського, а може й з власного почину, впадає відразу в ту злегка гумористичну і подекуди ліричну манеру, яку потім до правдивого віртуозівства допровадив Руданський у своїх „Сьвітових байках“ та „Співомовках“; ся манера значно ріжнить ся від того способу переповідання народніх епічних тем, який панує у Гулака-Артемовського та Бодянського, і маркує немов перехід від тих перших орачів до свободної та суто-ліричної музи Шевченка.

Сяк чи так, а в віршах Забіли маємо цінний причинок до історії нашого письменства в часі, коли воно без вироблених ще провідних ідей, інстинктивно і самосівно ставило перші кроки. Спасибі д. Дубянському, що уратував від затрати сю цінну пам'ятку. Бажалось би, щоб і инші ширі душі пошанували инші розтрушені пам'ятки нашого духового життя давнїйших часів і в тім числі щоб віднайшли ся та стали відомі загалоги ще й инші доси невідомі твори Віктора Забіли.

СПІВИ КРІЗЬ СЛЬОЗИ.

1. Соловейко.

Сонце зійде, я журу ся,
 А заходить — плачу,
 Яку люблю дівчиноньку,
 Тієї не бачу.
 Давно й чутки вже не маю
 Про милу дівчину;
 Цілий вік свій усе плачусь
 На лиху годину.
 Не щебечи, соловейку,
 Як сонце пригріє,
 Не щебечи, малюсенький,
 І як вечоріє.
 Ти лети, співай тим людям,
 Котрі веселять ся,
 Вони пісню твоєю
 Будуть забавлять ся.
 А мені така пісня
 Душу роздирає!
 Гірше беть ся моє серце,
 Аж дух замирає.
 Пугач мені дак годить ся:
 Стогне, не співає, —
 Нехай стогне коло мене,
 Да смерть возвіщає.

2. Голуб.

Ой застогнав голуб
 У темній дуброві¹⁾,
 На голі сухенькій;
 Ой заплакав тяжко
 Гіркими сльозами
 Козак молоденький.
 Ой застогнав голуб
 У темній дуброві
 Неначе в неволі:
 Ой заплакав тяжко
 Козак молоденький
 По нещасній долі.
 Ой застогнав голуб,

Аж лунь застогнала
 У темній дуброві;
 Ой заплакав тяжко
 Козак молоденький
 Да ще й кучерявий²⁾.
 „Ой чого ж ти, голуб,
 Да так тяжко стогнеш?“
 Козак попитав ся. —
 „Того, козаченьку,
 Того кучерявий,
 Що я спарував ся.
 Да не пожив літа
 З сизою своєю —
 Яструби убили;
 І діток ми мали³⁾
 Двойко малюсеньких,
 Згодувать не встигли.
 Погинули й дітки
 За сизою скоро⁴⁾,
 Я стогнать остав ся;
 І воля не мила,
 Нема уже⁵⁾ більше,
 Ким я утішав ся⁶⁾.
 Милої⁷⁾ немає,
 Лунь зо мною стогне, —
 Се моя утіха:
 У люту горі,
 В нещасній годині
 Стогне хоч без лиха“.
 „Чого ж ти у лісі,
 Голубчику сизий?
 Ти-б летів у поле.
 Ти тут один сидиш,
 Там би найшов стадо,
 Може б пройшов горе?“
 „Що стадо поможе
 Мені бідоласі?
 Там усе чужії!
 Одняли у мене
 Вірною⁸⁾ і рідних

¹⁾ Ласт. дубраві. ²⁾ В „Ластівці“ ся строфа пропущена, та зазначена
 рядом точок. ³⁾ Л. придбали. ⁴⁾ Л. милою швидко. ⁵⁾ Л. того. ⁶⁾ Л.
 потішав ся. ⁷⁾ Л. Сирої. ⁸⁾ Л. Голубку.

Вороги лихії.
 Коли суха вітка,
 Котра підо мною,
 Знов зазеленїє,
 Тодї сиза буде
 З рідними до мене,
 І серце зрадїє.“ —
 Дай¹⁾ застогнав дуже
 І сплеснув крилами,
 Аж лист²⁾ стрепенув ся;
 Полетїв по пуші, —
 Більш на тую вітку
 Він і не вернув ся.
 Тодї козак сказав:
 „Треба забувати,
 Котру я кохаю;
 Бо й³⁾ мені так буде,
 Що жінку із дїтьми
 Вмісті поховаю.
 Бо я без худоби...
 Може дїтки будуть, —
 Хто ж їх погодує?“
 Козак той у сьвітї,
 Як голуб в дуброві
 Стогне та сумує.

3. Вітер.

Гуде вітер вельми в полі,
 Реве, лист ломає;
 Плаче козак молоденький,
 Долю проклинає.
 Гуде вітер вельми в полі,
 Реве, лист ломає;
 Козак нудить ся сердечний,
 Що робить — не знає.
 Гуде вітер вельми в полі,
 Реве, лист ломає;
 Козак стогне бідолаха,
 Сам собі гадає:
 „Ревеш, вітру! да не плачеш,
 Бо тобі не тяжко,
 Ти не знаєш в сьвітї горя,
 Дак тобі й не важко.
 Тобі все одно: чи в полі,
 Чи де ліс ломаєш,

Чи по морю хвилю гониш,
 Чи криші здираєш
 Соломяні й залізнії,
 Яку де зустрінеш;
 Снігом людей замітаєш
 В полі як застигнеш.
 Одірви од серця тугу
 Рознеси по полю!...
 Щоб не плакав ся я бідний
 На нещасну долю!
 А коли сього не зробиш,
 Кинь мене у море,
 І зо мною хай потоне
 Моє люте горе!“

4. Човник.

Чи довго я нещасливий
 Буду так крутить ся?
 Пора-б уже перестати
 Скучать да нудить ся.
 Пливе човник без весельця,
 К берегу звертає,
 Нїхто човником не править,
 Вітром прибиває.
 І до берегу причаливсь
 Да й остановив ся:
 Не найшлося і там нікого,
 Кому б він згодив ся.
 Не було йому спокійно
 З берегу лежати:
 Знай все стукав ся об його,
 Як стане плескати.
 Потім хвиля ізхопилась,
 Сердешний одбив ся
 Од берегу, і знов плавав,
 Поки аж розбив ся.
 І я в сьвітї як той човник:
 Де пристать — не знаю,
 Деб хотїлось, там не можно,
 Бо щастя не маю.
 Одбиває й мене хвиля
 Ізо всеї мочи.
 Піду, піду, помандрую
 Куди глядять очі.
 Човнику тому байдуже,

¹⁾ Л. Тай. ²⁾ Л. ліс. ³⁾ Л. І.

Чи хвиля, чи тихо :
 Він дерево, він не знає,
 Що то в світі лихо.
 А я бачу все і чую,
 Да серцем нужу ся...
 Ой як піду, куди очі,
 То вже й не верну ся.
 Не будуть мене й ховати,
 Де лежить мій батько,
 Де брати мої з сестрами,
 Де лежить і дядько.
 Не буде йти за труною
 Старесенька мати,
 Не знатиме, коли син вмер,
 Не буде плакати.
 Мо' прийдець ся десь у лісі
 Або серед поля
 Заснуть вічно нещасному,
 Коли така доля.
 По мені дзвонить не будуть
 І ховать з попами,
 Роздовбають носом птахи
 Да зьвірі зубами.
 Розтягають кістки мої
 Без шкури, без тіла,
 Ніхто в світі не знатиме,
 Де моя могила.
 Ніхто жмінки землі з верху
 На мене не кине,
 Бо Бог буде тільки знати,
 Де смерть ізостріне.
 І волосся вітер буйний
 Рознесе по полю;
 Чи вже й душа на тім світі
 Піде у неволю ?

5. Коханнє.

Сьвітить місяць, да не гріє,
 Мороз пече, вітер віє,
 Дме хтось трійкою такий
 До дівчини, що кохає, —
 Хтось такий того не знає,
 Що милая не його.
 Коні добрі орчикові
 Крешуть огонь об підкови,
 Морди тягнуть по землі;
 На аршин повитягали,

У каблучку позгинались,
 Біжать, летять, як стріла.
 Коренний дзвіночком дзвонить,
 Машталір його погонить,
 Сани тільки аж гудять;
 Коні хочуть вже оддихать,
 Комусь ще далеко їхать:
 „Погоняй скоріше, ну!
 Не надержуй орчикових, —
 Пропадуть, дак купим нових —
 Скучив дуже без її“.
 Серце беть ся, замірає,
 А того воно не знає
 Що милая не його.
 Серце в грудях задріжало,
 Як вже хутор видно стало,
 Де мила його жила...
 Живо під рундуком стали,
 Коні добрії домчали,
 Мокрі були, мов з води.
 Скочив з саний, обтрисив ся,
 Кругом себе оглядів ся
 Дай подумав про себе:
 „Як вийти, як поклонить ся,
 Як на милу подивить ся,
 Що до милої сказать?
 Спитать ся: „Чи правду кажуть,
 Що з другим їй руки звяжуть,
 А мені бач, дак прощай?“
 Вийшов в хату, батько й мати
 Стріли його, шанувати
 Почали, як було сперш.
 Про те, про се розмовляли,
 Усім добрим частували,
 А милої не було.
 Зразу двері одчинились,
 Ноги так і затрусилась
 У того, хто її ждав.
 Павою по хаті ходить,
 Голоском так і виводить,
 Кропивянка мов в куші.
 Батько-мати вийшли з хати,
 Він став з нею розмовляти
 Да й питаєть ся: „Чи так,
 Що все люде йому кажуть,
 Що з другим їй руки звяжуть,
 А йому дак бач гарбуз?“

Червона як квітка стала,
 Спершу трошки промовчала,
 А після сказала так:
 „Хто тобі отсеє каже,
 І хто мені руки зв'яже
 З другим, з ким, як не з тобою?“
 Прийшла тітка, батько й мати,
 Годі милій розмовляти,
 Милая сказала так:
 „Пісня гарна, да не тая“.
 Він сказав: „Се вже другая,
 Що колись співала ти!“
 І знов стали балагурить,
 Хто у винниці де курить,
 Скільки хто доходу взяв...
 „А в вас виннички не має?“
 Батько знов його питає.
 „Нема, треба ще зробити!“
 А тітка, дак все сокоче:
 „Хто за його пійти схоче?
 В його худоби нема!
 А в того багацько гроший,
 Подивить ся, дак хороший,
 Іди лучше за того!“
 От він трошки посидівши,
 Подумавши, розсудивши —
 „Пора, — каже, — до двора!
 Прощавайте!“ — „Прощавайте!
 На здоров'я поживайте!“ —
 Коний даром потомив!

6. Думка до себе.

Сидів я раз над річкою
 Дай дивив ся в воду,
 Чому радощів ніколи
 Я не бачив з роду?
 Думав, гадав: за що-б долі
 Так мене карати?
 Чи я хотів кого вбити,
 Або щоб одняти
 Худобу в кого чужую,
 Або що украсти?
 Мабуть прийдець ся нещасним
 Мені вже пропасти.
 Хвиля була превелика,
 Вітер так і гонить,
 Аж пором став серед річки,

Із міста не сходить.
 Були жінки на поромі,
 Були й чоловіки;
 Кричать: „Тягніть разом, люди!
 Пропадем на віки“.
 Об порома хвиля плеще,
 Вітер реве, свище,
 Пливають вони дуже тихо
 І к берегу ближче.
 Дивлюсь, човник малесенький
 Із хвилі маняє,
 Зовсім стане його видко,
 А після й не має.
 Тягли пором по канату
 Й шостами спирали,
 Да і то сливе ік півдню
 К берегу пристали.
 Мордували ся із ранку,
 Дуже потомились;
 Як вилізли вже на берег,
 Всі перехрестились.
 І сила ж була велика,
 Да все було важко;
 Як же тому, що в човнику,
 Як же тому тяжко!
 Неборашний против хвилі
 Сам він гонить човен,
 І ізверху вода плеще,
 А із низу повен.
 Став він ближче ік берегу
 Уже підпливати,
 Да не встиг сам він гребти
 Й воду вливати.
 Завертів ся кругом човен
 Да й перевернув ся;
 Бовть у воду бідолашний,
 І не схаменув ся.
 Виринав разів із тричи:
 „Ой, рятуйте, пробуйте!“
 Кричав він сердешний дуже,
 Кричав ік народу.
 „Оттак! — тільки і сказали, —
 От тобі й нажив ся!
 Не далеко й до берегу,
 Да ба, утопив ся!“
 Я був кинувсь рятувати,
 Да плавать не вмію;

Да й подумав, що й я в світі
 Десь так околію.
 І мені так люди скажуть:
 „От тобі нажив ся!
 Хотів іще оженить ся —
 От тобі й женив ся!“

7. До коня.

Що, мій коню, що, мій добрий,
 Годі гарцювати,
 По байракам через рови
 Годі вже стрибати,
 Як було колись стрибаєш,
 Як було гарцюєш,
 Хропеш, іржеш, під собою
 І землі не чуєш.
 Шовковая твоя грива
 З вітром розмовляла,
 Удила в зубах скрипіло,
 Збруя вся тріщала.
 Не заржеш уже тепер так,
 Не пирхнеш ніздрями,
 Не вириєш у коліно
 Ямки ти ногами.
 Тепер ледви ноги тягнеш
 Голову схиливши,
 Не весело і дивиш ся
 Три дні мов не ївши.
 Де та сила, що носила
 Тебе в чистім полі,
 Як яструба моторного,
 Що живе на волі?
 „Літа, літа все забрали“ —
 Кінь сказав мовчавши:
 „Колись носивсь під тобою
 Голову піднявши.
 Залізо в зубах скрипіло,
 Поводи ірвались;
 Тепер сіна не вкушу вже,
 Зуби поз’їдались.
 Шерсть як стерня підняла ся,
 Не така вже стала
 Мнякесенька, гладесенька,
 Як колись бувала“ —
 Правду, конику, ти кажеш,
 Літа все забрали,
 Як здумаєш, під Москвою

Як колись стояли.
 Гарно, весело жило ся,
 Відкіля все бралось!
 Серце нудьги не бачило,
 З горем не стрічалось.
 До Циган було поїдеш,
 Пісень заспівають,
 Загаркають, затанцюють,
 Душу потішають.
 Інколи і так траплялось:
 Все позаставляєш,
 Копійки нема в кишені —
 Байдуже, гуляєш!
 Тебе було осідлаю,
 Я на тебе сяду,
 Шабля з боку брязкотіла,
 Ментик літав з заду.
 Минуло ся, не вернеть ся
 Уже серцю радість;
 Пройшли літа молодії,
 Вже приходить старість.
 Тобі, коню, усе не так,
 Ти горя не знаєш:
 Овса трошки да водиці,
 Дак ти й не скучаєш.
 А тут думка, а тут серце
 Як почнуть змагать ся:
 На що літа погубив так?
 Їм вже не вертать ся,
 Як тій воді, що весною
 Із під снігу ллеть ся,
 Хлюпощить ся по ямочкам,
 Неначе сьмієть ся.
 Несе, що їй попадеть ся,
 Де хоче — покине,
 Да не довго попограє,
 І сама погине.
 О! як би тая водиця
 Да де запинилась,
 Не одному б в жарке літо
 Вона б пригодились.
 Як би ти не такий щирий
 І я не завзятий,
 Не прийшла б ще наша пора
 Да так розмовляти.
 Люта доля — щастє мое
 Кинула у воду

Глибокою, да й сказала:
„Шукай собі броду“.

8. Сорока.

Сорока в дворі скрекоче,
Гостий возвіщає;
Ждала дівка козаченька,
Котрого кохає.
Ждала, ждала, виглядала,
Миленький не їде, —
Мабуть тоді він вже буде,
Як місяць ізійде.
Зійшов місяць, вже й високо,
Зірочки блищали, —
Виглядали карі очі,
Да й плакати стали.
Гірше горя, гірше нудьги
Того дождать ся,
Хто на цілий вік покляв ся,
Щоб із ним кохать ся.
Місяць ясний закотив ся
І зірок не має;
Не спить дівка, плаче бідна,
За милим скупає.
Встала мати: „Вставай, доню!
Зовсім вже свитає“.
А та бідна ще й не спала,
Слізки утирає.
„Мамо, мамо, я не спала“.
„Що ж, доню, робила?“
„Всю ноченьку проплакала,
За милим тужила“.
„Доню, доню, слухай мене,
В тугу не вдавай ся:
Коли він тобі не вірний,
То й не сподівай ся.
Без сороки, що скрекоче,
Вірно як кохає,
Приблизить до тебе, доню,
Бо він теж скупає“.
„Голубонько, моя мати,
Серця не привяжеш!
Так і беть ся, так і рветь ся, —
Що робить, не знаєш“.

9. Осінній вітер.

Не так уже сонце сьвітить,
Не так воно й гріє,

І вітерок не тепленький,
Холодний вже віє.
Не весняний, що од серця
Тугу як би зносить,
А осінній, що у лісі
Мов би хто голосить.
Із дерева лист зриває,
Дуброва пустіє,
Сьвітить сонце, тее ж сонце,
Да ба, вже не гріє.
Пора прийшла, зима близько,
Осінь наступила...
Пора прийшла, і дівчина —
Дівчина змарніла.
Повні груди лебедині
Не такі вже стали,
Біле личко почорніло,
Очиці злиняли.
Цьвіт як небо були вони,
Як зірки блищали, —
Тепер вони почорніли,
Тепер плакати стали
За очима, за бровами
За личеньком білим,
За літами молодими
Да за серцем щирим,
Що кохало, що кохалось
В radoшах, не в горі,
Що красиво красувалось
Як сонечко в морі.
Зима люта перестане,
Вітерок повіє
Теплесенький, гарнесенький,
Все зазеленіє.
Тее ж сонце знов засьвітить,
Тее ж ізнов гріє,
Тая ж дівка, тая сама —
Більш не молодіє.
Із radoшів серце в грудях
Більше не забеть ся, —
Подивить ся дівка в воду,
Гіркими заллеть ся.
„Не вертать ся весні твоєї“
Я сказав дівчині, —
„Як у лузі серед зими
Не цвисти калині“.

10. До невірної.

Було б шанувать ся,
 З другими не знать ся,
 Жили б, жили б ми з тобою,
 Як би серце із душою.
 А то тобі як новенький,
 Зараз тобі і миленький:
 Мене зараз покидаєш,
 Мене зовсім забуваєш.
 А божила ся й кляла ся,
 Що зовсім вже оддала ся
 Мені серцем і душею
 І що будеш вік моєю!
 Ти ніколи не кохала
 Мене так, як ти казала.
 Що ж робить, не маю долі
 Деревинка як у полі:
 Вітер віє — йому важко,
 Сонце пече — йому тяжко,
 Холодку йому не має,
 І ніхто не підпирає.
 Не росте воно високо,
 Не росте воно широко,
 Всякий його знай чіпляє,
 Воно скоро погибає.
 Лихо мені да і тільки!
 Проживаю вже піввіка,
 Да не найду долі,
 Живу в світі безталанний,
 Гірш чим у неволі.
 Добрі люди мене знають,
 Бога почитаю, —
 За що цілий вік невірну
 За що я кохаю?
 Тяжко серцю, як здумаєш,
 Як вона кляла ся,
 Що і серцем і душею
 Мені оддала ся.
 Ой коли б да те вернулось,
 Що із воза впало,
 Коли б теє вернуло ся,
 Що серцю казало!
 Вона мені невірна
 Слізми обливалась,
 Тепер мене покинула,
 Із другим спізналась.

Може б іще хоч під старість
 Пожив хоч годину,
 Коли б доля оглянулась,
 Як на сиротину.
 Де ж тепер її шукати,
 Коли з воза впала,
 Коли мене з роду з віку
 Вона не кохала?
 Може хто найшов ту долю,
 Що з воза упала,
 А моя нещасна доля
 На віки пропала.

11. По московськи.

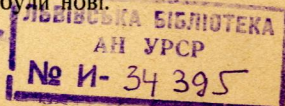
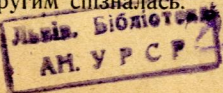
Пускай над твоей душой разда-
 ется гром твоих дѣйствій против
 меня!!!...

Пускай гром праведной души
 укорит тебя за твои дѣйствія,
 и пускай люди тебя осудят!!!!...

Пускай тоска от моей души пе-
 рейдет на твою душу; но у тебя
 нѣтъ души и не будет...

12. Весіллє.

Хату нову їк весіллю
 Робить пильнували;
 Доробивши гарнесенько
 Майстрів розщитали.
 По два рублі із копою
 Вони поділились,
 Пішли собі, а дівчата
 Мазать заходились.
 З середини і з надвору
 Крейдою білили,
 Ще й пучками по всій печи
 Квіток накрасили.
 Гарно, сьвітло було в хаті,
 Весело й дивить ся, —
 Як би в мене така була,
 Як буду женить ся!
 Лавки були кругом хати
 Широкі, соснові;
 Столи, прилавок, полиці
 Усі були нові.

Як зовсім уже прибрали,
 Все повимивали,
 Вінця зараз поробили,
 Молоду вбирали.
 Як убрали — по вулицям
 Пішли всі співати,
 По всім дворам заходили
 К весіллю прохати.
 По тім до дому вернулись,
 Гостий дожидались,
 Дождавши ся з музиками
 За стіл посажались.
 Молода як квітка гарна,
 Здоровая, біла,
 Із молодим на покуті
 Під житом сиділа.
 А баби точили бали,
 Горілочку пивши,
 Свахи пісеньок співали
 Між ними сидівши.
 Їли всячину, м'ясиво...
 Музики скрипіли;
 Котрі їсти не хотіли,
 Гопака садили.
 Дівчаточка дрібнесенько
 Тупали ніжками,
 Головками киваючи
 Перед парубками.
 А парубки в боки взявшись
 Ходором ходили,
 Приспівують, притупують
 Да дівок вертіли.
 Од обіду як устали,
 Наївшись, напившись,
 Загукали, пішли скакати,
 Мов би побісившись.
 Підперезав дружко себе
 Навхрест рушниками,
 Скавав в кучі серед хати,
 Да махав руками.
 „Давайте, кричить, горілки!
 Пінной, не сивухи,
 Не хочу такої пити,
 Нехай пють псяюхи.
 Отим свахам, отим бабам
 Сивуха годить ся;

А нам доброї давайте,
 Щоб добре напийте ся!“
 Ой як випили вже гарно,
 Дошталту сказати,
 Інчий пузом, інчий рачки
 Полізли із хати.
 Парубки все держали ся
 На ногах з дівками,
 А музики подухнувши
 Вже не так то грали.
 Парубіка більший за всіх
 Кричить на музики:
 „А які то ви музики!
 От же побю пики!
 Грайте лучче, що се таке?
 На сьміх піднімають!
 Тропака не можна вибить!
 Аби як іграють!
 Оце! дивись, що ти зробиш
 З сіми музиками!
 Годі сказати! Ще давайте
 Жартувати з дівками“.
 Каблучки в їх однімали,
 Деякі мінялись...
 Вечоріти вже як стало,
 Знов музики грали,
 Да вже дівки з парубками
 Більш не танцювали,
 Бо молодих у комору
 Повели вже спати;
 Не по нутру се дівчатам, —
 Пішли всі із хати
 По домівкам, але інші
 Під тин з парубками,
 Щоб бач знати, яке весілле,
 Чи буде з квітками.
 Трохи згодом як закричат
 Дружко із свахами:
 „Гу! гу! гу!“ Давай вязати
 Руки всім стьонжками.
 Оттут як почнуть співати,
 Усяк вимовляти,
 Один про те, другий про се,
 Да на двір із хати.
 Пішли всюди по улицям
 Ляскають руками

Свистять, кричать, гогокають,
Дригають ногами.
А яке було весілля?
Про те ми не знали:
Без хомута батько ходив,
Калину співали.

13. Остап і чорт.

Жив собі десь чоловічок¹⁾,
Він Остапом звав ся,
Раз поїхав в гай по дрова,
З чортом пострічав ся.
Притягав²⁾, бач, гайок його
К болоту близенько³⁾,
Росла всячина у йому
Високо й низенько⁴⁾.
Завелось в тому болоті
Чортяків до врага,
Були голі, волохаті,
Цілая ватага.
Чорні були і перісті,
Шуті і з рогами,
На собачих були лапках⁵⁾,
Були і з ногами.
Остапу тому й казали,
Щоб він постеріг ся,
Щоб не їздив сам у гай той,
Щоб з ним не зострів ся⁶⁾.
„Дак що! Може він ухопить?
Сирий, не покурить!
Улепетне й той⁷⁾ від мене,
Може й роги⁸⁾ згубить!“
Дивували ся миряни,
Що він так хвабрує,
Що про бісів він так сьміло
Під вечір толкує.
Бо вони як тільки темно⁹⁾,
Всюди швинигають¹⁰⁾,
Перевернуть ся¹¹⁾ в що небудь,

Да все й підслухають;
Жабами інколи скачуть,
Жуками літають,
Де що робить ся у¹²⁾ сьвіті,
Усе вони³⁾ знають.
І Остап, нехай Бог простить,
Мабуть з ними знав ся,
Ходив в ночі сам усюди,
Він їх не бояв ся.
Став рубать він в гаю дуба,
Зирк! поруч й чортяка.
Трохи не впустив сокири,
Злякавсь неборака¹⁴⁾.
„Здоров був, пане Остапе!“
Чорт сказав до його.
Іще більше злякав ся,
Не сказав нічого.
Потім трошки¹⁵⁾ прочумав ся, —
Дуже був моторний...¹⁶⁾
„Я чув про тебе, Остапе,
Ти вельми проворний?“¹⁷⁾
Чорт сказав ізнов до нього,
А Остап нахмаривсь¹⁸⁾,
Мовчав довго з переляку,
А після оправивсь¹⁹⁾.
„Як к якому, батче, ділу“, —
Остап став казати:
„Орать, сіять, лісу плести,
Строїть²⁰⁾ вмію хати“ —
„Ну, а зайця ти піймаєш?“
Спитав ся чортяка.
„Не дожену, пане чорте,
Бо я й не собака“.
„Одже я, дак і піймаю!“
„Дак деж його взяти?“
„Зараз буде, коли хочеш,
Мимо²¹⁾ нас стрибати“.
Де узяв ся справді заяць...
Остап: „Катя!“ — крикнув.

1) Петр. чоловік. 2) Петр. Прилягав. 3) П. до болота близько. 4) П. й низько. 5) П. лапах. 6) П. з чортом щоб не стрів ся. 7) П. чорт. 8) П. і роги. 9) П. як темно стане. 10) П. до так і шмигають. 11) П. Перевернувшись. 12) П. на. 13) П. біси. 14) Сих двох рядків у нашій копії нема, беремо з Петрова. 15) П. трохи. 16) П. проворний. 17) П. моторний. 18) П. Остап тільки чухавсь. 19) П. після оправив ся. 20) П. ставить. 21) П. біля.

Зараз і піймав діявол,
 Заяць і не пікнув.
 Як попав ¹⁾ він в свої нігті ²⁾,
 Тільки стрепенув ся.
 „Диковинка!“ Остап каже,
 А чорт улюбнув ся ³⁾.
 „Ну, а свистать ⁴⁾ ти умієш?“
 Чорт ізнов питає —
 „Так що й листе із дерева ⁵⁾
 Зовсім ⁶⁾ позлітає?“
 „Я як свисну, дак ще не так ⁷⁾, —
 Остап почав мовить, —
 „Ніхто в світі, в заклад пійду,
 На ногах не встоїть!“
 „Давай в заклад, що я встою!“
 Остап наготовив
 Гарну собі дубинку,
 Знов тоді ⁸⁾ промовив:
 „Свистіть же ви попереду,
 Тоді станем бить ся
 Ми у заклад, що впадете, —
 Готов побожить ся“.
 „Горазд! ⁹⁾ затуляй лиш ¹⁰⁾ уши!“
 Свись!!! Аж ¹¹⁾ затрусив ся
 Увесь ліс ¹²⁾, Остап на силу встояв,
 З дуба лист звалив ся.
 „Тепер же ви, пане чорте,
 Завяжіть очиці,
 Бо як свисну, дак неначе
 Хто вірже по пиці“.
 „А який же буде заклад?“
 Чорт його ¹³⁾ питає.
 „Повну шапку срібних гроший“,
 Остап одвічає.
 „А ти мені, як не впаду,
 Що пообіщаєш?“
 „Усе тільки ¹⁴⁾ що є в мене,
 Все позабираєш“.
 „Добре!“ Дай завязав очі,
 Остап примостив ся ¹⁵⁾,

Як урізав дубцем в висок,
 Чорт і покотив ся.
 Витяг ся на цілий сяжень,
 А після зобгав ся.
 „А що, добре свиснув, чорте?“
 Остап попитав ся ¹⁶⁾.
 Застогнав, аж сумно стало,
 Як бугай в болоті;
 Остап квачом йому в горло,
 Щоб не сохло в роті.
 Облизував ся чортяка,
 На силу аж дихав,
 Крутнув після головою,
 А далі зачмихав.
 „На здоровле, пане чорте!
 Годі вам качать ся!
 Я поїду вже ¹⁷⁾ до дому,
 Пора розщитать ся“.
 Землю поорав як плугом
 Чортяка рогами,
 Повиривав з корнем зілле,
 Як дригав ногами.
 Крутивсь, вертівсь, підскакував.
 Скрипів аж зубами;
 Мабуть дуже був він ніжний,
 Все плямкав губами.
 Як сова при світлі ¹⁸⁾ лупав
 Чортяка ¹⁹⁾ очима,
 Хвостом вертів, розправляв ся
 Да кивав ушима.
 Почухав ся, став на ноги,
 Неначе був п'яний,
 Позіхав і потягав ся,
 Неначе заспанний.
 Трошки згодом заговорив:
 „Ну, Остап, ти й свиснув!
 Справді неначе по уху ²⁰⁾
 Мене дуже тріснув.“
 „Іще добре, що очиці
 Свої ²¹⁾ завязали:

1) П. поймав. 2) П. лапи. 3) Рукоп. сї два рядки час, беремо з Петрова. 4) П. свиснуть. 5) П. Я так свисну, що з дерева. 6) П. листя. 7) П. А я не так ще умію. 8) П. собі. 9) П. Зараз. 10) П. же. 11) П. і ліс. 12) П. Аж. 13) П. чорт його. 14) П. Усе, усе. 15) П. він перехристівав ся. 16) Отсих чотирьох рядків у Петрова нема. 17) П. піду уже. 18) П. світлі. 19) П. в хаті все лупав. 20) П. неначе хто в уху. 21) П. собі.

Не тіль річ би одняла ся¹⁾,
 Може б сліпим стали⁴⁾.
 Оддав чорт Остапу гроші,
 Да в болото тягу,
 Скоріше води напив ся,
 Прогнав трохи смагу.
 Остап після розказував,
 Який був чортяка;
 Кострубатий²⁾, із рогами,
 Чорний як собака.
 Зуби як ікли свинячі,
 Всі зверху стриміли;
 Такі як у вола уши,
 Тільки в низ висіли.
 Хвіст загнутий у каблучку,
 Козинії роги,
 Морда гидка, препогана,
 І кінської ноги.
 Шия в його дуже довга,
 Як верблюд горбатий,
 Страшно на його й дивить ся,
 Увесь волохатий³⁾.
 Двоє очий в його в лобі:
 Одно превелике,
 Як жар було червонеє,
 А маленьке дике.
 Він так ходив, як би ведмідь,
 Як Циган спиняє;
 Приступить не можна близько,
 Бісом і воняє.
 Руки в його дуже довгі,
 Когтів по чотири.
 І мургуля превелика
 Саме серед гири⁴⁾.
 Язик теж в його предовгий,
 Через губу висить, —
 Знай тупає, не постоїть
 Мов би глину місить.
 Дак і вір оцім Остапам!
 Чвалаями ходять,
 Зовсім вони не учені,
 Да⁵⁾ бісів проводять⁶⁾.

14. Споминки.

Два вже літа скоро пройдуть,
 Як я закохав ся...
 Як би знав я своє горе,
 Лучше б і не знав ся
 Я з тобою, дівчинонько,
 То-б не знав і муки,
 Не знав би я, як то любити,
 Не знав би і скуки.
 Як не бачу тебе тиждень,
 То за год щитаю,
 А побачу, і то тяжко,
 Що й казати не знаю.
 Назвать тебе голубкою —
 Я долі не маю.
 Бо як би звав голубкою,
 То вже б і своєю...
 Не будь тобі, дівчинонько,
 Ніколи моєю.
 Тяжко мені се сказати,
 Не моя в тім воля!
 За що мене так карає,
 За що злая доля?
 Тяжко мені жити на світі,
 Тяжко як без роду,
 Хибаж себе ізтруїти
 Або з камнем в воду?
 Годів два назад, не більше,
 І я був моторний:
 Шабля з боку, кінь гусарський,
 Що як вюн проворний.
 Рижий мастю, очи чорні,
 Як сонце сіяє,
 Із під копит іскри скачуть,
 Як вихор літає.
 І я було в чистім полі
 На нім красував ся,
 Був щасливий і веселий,
 Із горем не знав ся.
 Було зарже підо мною,
 Сам весь затрясєть ся

¹⁾ П. Не тільки ріг одняло. ²⁾ П. Волохатий. ³⁾ Отсих 12 рядків у Петрова нема. ⁴⁾ І сих 8 рядків у Петр. нема. ⁵⁾ П. до. ⁶⁾ Отсі 4 рядки, що у Петрова стоять на кінці, де їм і слід стояти, в копії д. Дубянського стоять по слові „смагу“.

Півгодини не постоїть,
 Хропе, скаче, рветь ся.
 Оттак серце моє бідне
 В грудях в мене бєть ся,
 Оттак воно нещасливе
 У ніч і в день рветь ся.
 Кінь же скаче, що веселий
 Да горя не знає,
 А серденько, що нудить ся
 Да щастя не має.
 Сяду було й я на його,
 Щоб погарцювати, —
 Не було і в думці в мене,
 Щоб так горювати.
 Тепер і сам я не знаю,
 Що буде зо мною :
 Мучусь, мучусь і скучаю
 Серцем за тобою.
 Чому й мені люта доля
 Нї в чім не пособить,
 За що мене бідолаху
 Із ума ізводить?
 На що ж було мені себе
 Да так закохати?
 На те хиба, щоб так віку
 Собі скоротати?
 Бо я кріпко дуже люблю,
 Не можна вже більше,
 І чим далше, і чим довше,
 То все мені гірше!

15. Отак усе в світі.

Повіяли вітри буйні
 Да над синім морем,
 Забило ся серце моє
 Перед лютим горем.
 Повіяли вітри буйні
 З холодного краю,
 Розлучили з дівчиною,
 Котрую кохав.
 Да не вітри, люде злії
 Мені се зробили:
 Самі мене звели з нею
 Самі й розлучили.

Перестали вітри буйн
 Всюди стало тихо,
 А у мене нещасного ¹⁾
 Все на серці лихо.
 Як листочок одірваний
 Зелений весною,
 Як травиця покошена
 На зорі косою —
 Поки роса не обсохне,
 Поті й зеленіє, —
 Не ростиме ж вона більше,
 Як сонце пригріє.
 Не скошена травиця
 Сонечка бажала,
 А тепер на тєє зійде,
 Щоб скорій зівяла.
 І листочок зелененький ²⁾
 Зсохне й пожовтіє, —
 Так і моє серце бідне
 Молодим змарніє.
 І в мене неначе в грудях
 Да щось одірвалось,
 Не легше мені на серці,
 А ще гірше сталось ³⁾.
 Очи мавши, я не бачу
 Радісного в світі,
 Все обридло, все огидло, —
 Не хочу більш жити.
 Ніч темная мені як день,
 А місяць як сонце:
 Плачу, плачу один бідний,
 Сівши під віконце.
 Чого — спитать ся у мене —
 Я і сам не знаю,
 Чого серце тяжко бєть ся,
 Чого я бажаю?
 Любив, кохав я дівчину,
 І вона кляла ся,
 Що кохає мене дуже,
 Далі й продала ся,
 За худобу проміняла!...
 Серцю було тяжко.
 Я кохав її по правді,
 Забуть було важко.

¹⁾ Л. бідолахи. ²⁾ Л. одірваннй. ³⁾ Далі все крім остатньої строфи в Л. пропущено і зазначено двома рядками точок.

Не раз плакала за мною,
 Не раз і сьміялась,
 Казала, що тільки в сьвітї
 Мною утішалась.
 Як побачу було слізки,
 В грудях важко стане...
 Прошу було: „Не плач, серце!“
 Поки перестане.
 За те ж було як веселу
 Де її зостріну,
 Щасливіший всіх на сьвітї
 Був я в ту годину.
 Тепер бачить ся ніколи
 Не хочу я з нею:
 Не люблю людей у сьвітї
 З такою душею,
 Що божать ся не по правдї,
 Да душу ломають!
 Такії уже ніколи
 Добрі не бувають.
 Дак не сєє серце мєє
 Дуже так турбує,
 Не од сего душа моя
 Бідная сумує.
 А такий вже уродив ся
 Мабуть я на сьвітї
 Безталанний і безщасний,
 Щоб вік свій тужити.
 Ой повій же вітре буйний,
 Застогни дубрава!
 Нехай піде на злих людей
 Всюди худа слава!...

16. Палій.

Іде військо Запорожське,
 Під небо куріє.
 Куди ведеш, атамане
 Козаків, Паліє?
 „Де старшина звелить мені
 Ворогів рубати,
 Там і будем, бо за віру
 Не страшно вмирати.
 Я присягнув, я покляв ся
 Царю з козаками
 До послідньої каплі крови
 Бить ся з ворогами.
 Покидаєм жінок своїх

Діток, батьків рідних,
 Ми вже себе не жалуєм,
 Нам їх жалько бідних.“
 Козак був Палій моторний,
 Що вже і казати,
 Вірний, чесний, бравий хлопець,
 Трудно й змалювати.
 Громив Турків і Татарів,
 Рубавсь з парубками,
 Соколом літав усюди
 Над їх головами.
 Гарцював він на конику,
 Коник під ним змієм
 Красував ся, підскакував,
 Що був під Палієм.
 Був він батьком-козаченьком,
 Сином землі рідній;
 Погубив його на віки
 Мазепа завидний.
 Підставляв він свої груди,
 Смерти не бояв ся,
 Через добрість, через вірність
 В ланцюги попав ся.
 Зовсім його ізкували,
 Повезли в чужину...
 Чи вже легко кидать було
 Рідну Україну?
 Чорні брови, чорні уси
 Зовсім посивіли,
 Тоді його сердешнього
 З неволі пустили.
 А все таки з підмогою
 На коня зібрав ся,
 І в послідне на козаків
 Атаман озвав ся:
 „Ходім, братці, против Шведа,
 Ходім за Полтаву!
 Шаблюкою із старістю
 Махну ще й на славу“.
 Що та слава — після смерти?
 Легче каплі в морі!
 Як би в сьвітї пожить можна.
 Щоб не гризло горе.
 Де те військо Запорожське.
 Де те, що куріло?
 Де Палій наш чорноусий?
 Усе вже потліло!

Нема вже того нічого,
 Прахом розлетілось,
 І кістки там не влежали,
 Де чийм хотілось.
 Курява тая з під неба
 Горою спускалась,
 Після на землю припала,
 Да землею й сталась.
 Може й то куріла слава
 По над козаками,
 Яких небудь панів, князів?
 Тепер під ногами...
 Бо всі, хто живуть на світі,
 Що вони таке? —
 Земля, курява і слава,
 І ніщо друге.
 Бо над всіми заспівають,
 Земля в землю й піде,
 І повстаєм тоді колись,
 Як Христос знов прийде.

17. Туга серця.

Літа мої молодії,
 Вам вже не вертать ся;
 Душі моїй прийшла пора
 Слізьми обливать ся.
 Серцю мойму як хотілось,
 Так не удало ся:
 Схаменулось, стрепенулось,
 Кровю запекло ся.
 Одно мені тепер в світі
 Тільки вже зісталось,
 Щоб скоріше серце моє
 З світом розпрощалось.
 Кохав дуже я дівчину,
 Як росу травиця,
 Як голубку голуб сизий,
 І як волю птиця.
 Гарно пташечка співає,
 Як живе на волі;
 Гірко живе той у світі,
 Хто не має долі.
 Доле, доле, скажи мені,
 Де тебе шукати?
 Оглянь ся хоч раз на мене,
 Як на сина мати.
 Пригорни мене до себе,

Пожалуй на старість,
 Щоб пізнала душа моя,
 Що то в світі радість.

18. Пугач.

Близько мене стогне пугач
 Саме серед ночі,
 Віщує він нещасному
 Скоро закрить очі.
 Стогне пугач, стогне сірий,
 Да над головою,
 Мабуть її прийшла пора
 Присипать землею.
 Сумно стогне, як застогне,
 Душа аж трепеще,
 Подумає: на тім світі
 Чи не буде легче.
 На сім світі серце моє
 Радощів не мало,
 Воно з роду веселой
 Пісні не співало.
 Не стогни над тими людьми,
 Котрі веселять ся;
 Нехай вони соловейком
 Будуть забавлять ся.
 А стогни ти над такими,
 Що долі не мають
 Цілий вік, котрий сердешний,
 Плачуть да скучають.
 Тиж у мене на могилі,
 Любий соловейко,
 Щебечи як сонце зійде,
 Щебечи раненько.
 Дітки, жінка на могилі
 В мене не заплаче,
 А невірна із радощей
 Може ще заскаче.
 Нехай серце в невірної
 На шматя ірветь ся,
 Нехай правда перед нею
 В вічі засьмієть ся
 Да і скаже: „Ти ж кляла ся!
 По правді кохаєш.
 Тепер дивиш ся у вічі,
 Мене не пізнаєш.
 Бо я правда, а ти кривда
 Дак так зоставай ся!

Кохай, цілуй, кого хочеш,
 Зо мною не знай ся.
 А ти, любий соловейку,
 Співай над труною!
 Ой візьму я своє горе
 В могилу з собою.
 Пугача мені не треба,
 Нехай вже не стогне,
 Нехай в моїй невірної,
 Нехай серце сохне.

19. До милої.

Поуз двір, де живе мила,
 Я проїхав двічі,
 Да не бачив голубоньки
 Ні разу у ¹⁾ вічі.
 Затьохкало серце в мене,
 Як з двором зрівняв ся,
 Дуже бачить ся хотілось,
 І кінь зупиняв ся ²⁾.
 Да не рано уже було,
 Як я мимо їхав,
 Оглядав ся назад довго,
 Неначе хто кликав.
 Да сам собі і ³⁾ подумав:
 „Чи й ти так скучаєш!?
 Коли вірно мене любиш
 То й бачить бажаєш.
 Ой як вірно мене любиш,
 Будем жить з тобою,
 Цілий вік, моє серденько,
 Як риба з водою“.

20. Думка.

Ох колиб хто знав, як тяжко
 Так на світі жити,
 Як мені тепер прийшло ся
 Бог зна що робити.
 Полюбив я дівчиноньку,
 І мене дівчина.
 „Дуже люблю!“ — Побожилась.
 Да лиха година,
 Що я такий безталанний
 На світ уродив ся,
 І сам бідний, із бідною
 Вірно полюбив ся.

Щож тепер мені осталося?
 Плакати да нудить ся,
 Або вештати ся по світу
 Да вік не женить ся.
 Не розлюблю я ніколи,
 Гріх на душі буде.
 Сам я себе покараю
 Не Бог і не люде.
 Бо не люде мене звели,
 Щоб я став кохати:
 Серце з серцем зчепило ся,
 Трудно й розірвати.
 Так я про себе гадаю,
 Що вік не забуду,
 Поки серце беть ся в грудях,
 Поки жив я буду.
 Не покину тебе, серце,
 Дівчинонько мила!
 Розлучить мене з тобою
 Тільки що могила.

21. Бодяк.

Порали ся люди в полі,
 Хліб святий збирали,
 І діток своїх маленьких
 Всіх позабирали.
 Інчі колоски збирали,
 К матіркам носили...
 „Любий Сидір! Любий Семен!“
 За те їх хвалили.
 „І я, мамо, озьде скільки,
 Дивись, назбирала!“
 „І ти любая, Хотинко!“
 Мати їй сказала.
 „Зїжте ж сальця трошки з хлібом,
 Да не розкидайте!
 Як поїсте, ізнов дітки
 Колоски збирайте“.
 Другі діти знай бігали,
 Цілий день крутились,
 Матірки на їх кричали
 І батьки сварились.
 І не слухали, що кажуть,
 Щоб не пустували, —
 Регочуть ся да бігають,
 Через сніп скакали.

¹⁾ Л. Я ні разу в. ²⁾ Л. зопинав ся. ³⁾ Л. Так я сам собі.

Загледіли — квітка якась
 В житті червоніє,
 І побігли усі разом,
 Хто перший успіє
 Собі вирвать ту ю квітку;
 А того й не знали,
 Що то бодяк преколючий,
 Але спережали
 Один другого як можна...
 Деякі побились.
 Трошки згодом уже вони
 Добре розгледілись.
 Підбіг один зовсім близько,
 Зачепивсь ногою, —
 Прямо так і покотив ся
 В бодяк головою.
 Поколов собі всю пику,
 Позбивав коліна,
 І ще мати як підбігла:
 „А вража дитина!“
 На його вона сказала,
 За чуб стрепенула,
 Не раз в пику поколену
 Кулаком сунула.
 І тим дітям добре чуби
 Всім понаминала,
 Котрі бігли з ним умісті
 Да жито топтали.
 „Бачте, як би не крутились“ —
 Батьки їм сказали, —
 „Отак як отії діти
 Колоски збирали, —
 І ви б тепер хліб із салом
 В місті з ними їли,
 Ніхто би вас і не лаяв,
 Й чуби б не боліли.
 А тепер дак голодуйте,
 Плачте скільки хочте,
 Да не лізьте і нам ввічі
 І нас не морочте.
 Геть із поля по домівкам,
 Неслухняні діти!
 Через вас і ми не вспієм
 Діла ізробити!“
 Треба дітий учить з малку,
 Щоб вони трудились,
 Щоб були вони слухняні,

Да щоб не крутились.
 Коли що самі не знають,
 Щоб батьків питались,
 За червоним щоб не дуже
 Вони все ганялись.
 Не все гарне, що червоне;
 Треба роздивить ся,
 Що воно таке в сьвітї
 Й до чого годить ся?
 Инча і прегарна квітка,
 Може ще й пахуча,
 Да не треба зразу хапать,
 Бо може колюча.
 Так і людей треба в сьвітї
 Дуже розбирати,
 Не все треба од їх слухать.
 Не все їм казати.
 Инчий буде дуже гарно
 Тобі балагурить,
 За тебе неначе й тягне,
 Тебе ж і обдурить.
 Гроший тобі у позику
 Він буде давати,
 По шагу з рубля у тиждень
 Процент буде брати.
 Такі і очий у вовка
 Позичать не стануть,
 Вони сорому із роду
 Не мали й не мають.
 Дак їх треба стерегать ся
 Більш усього в сьвітї,
 Бо страшнійше сто раз вони,
 Як бодяк у житї.
 Бо бодяк тільки уколе,
 Хто на його ступить;
 А такого як зачеши,
 Дак зовсім облупить.

22. Сирота.

Без худоби сиротинї
 Тяжко в сьвітї жити,
 Хоч який він буде чесний,
 Все буде тужити.
 Чесна душа йому втіха
 Тільки всего й буде, —
 Мало її тепер хвалять
 Вже на сьвітї люде.

Тепер дивлять ся в кишені,
 Не на чоловіка;
 Не дивлять ся, яка душа
 І чи ціла пика.
 Нещаснійше всього в світі
 Бідна сиротина,
 Плаче інколи сердешно
 Як мала дитина.
 Що задумає, згадає,
 Не буде по його:
 Без худоби тепер в світі
 Не зробиш нічого.
 Ох, як важко жить такому,
 Кому світ не милий,
 Кому очи завязані
 На вік його цілий
 Не хусткою, а долею!
 Гірко вже такому,
 Сам добра такий не знає,
 Не зробить й другому.
 Йому край той, де родив ся,
 Буде як чужина,
 Всюди за ним слідком ходить
 Лихая година.
 І в ніч нудить ся він бідний
 І як сонце зійде;
 Радощів не мавши з роду
 І в могилу піjde.
 Не поспробує у світі
 Він у парі жити:
 Хто тепер без гроший стане
 Вірно вік любити?
 Не назовуть його татом
 Його рідні діти,
 Ні на кого і під старість
 Голову схилити.
 І він дітками не буде
 Своїми забавлять ся,
 Неначе один у світі,
 Ні к кому озвать ся.
 По неволі віку собі
 Таки укоротить,
 Бо нудьга од його серця
 На час не одходить.
 Ніхто йому не допоможе,
 А всі люди бачуть, —
 Як умре, і на могилі

В його не заплачуть.
 І деревце як підперте,
 То довше постоїть,
 Пряміше воно ростиме
 І вітер не зломить.
 А як його обгородить,
 Ще буде ціліше,
 Бо скотина не обломить
 То й ростиме висше.

23. В хугу.

Вечоріє, смеркаєть ся,
 Де дальше темніє,
 Зриваєть ся хуртовина,
 Вітер вельми віє.
 Віяв просто мені в пику
 Уже через міру —
 „Поганяй!“ — я обізвав ся
 К своєму машталіру.
 Був я трошечки п'янький,
 Мав на душі горе,
 Тоді справді було мені
 По коліна море.
 Вітер свище, реве, несе,
 Вихри піднімає,
 Впираєть ся прямо в груди.
 Очи засипає.
 „Поганяй скоріш, Охрime!
 В полі ми загинем.
 Да гляди, чи так ми їдем?
 Дорогу як кинем,
 Пропадем як руді миши
 Десь посеред поля.
 Лучшеб сидіть в теплій хаті.
 Понесла ж неволя!...“
 Хто любив коли по правді,
 Як не можна більше,
 То инчому трапляло ся
 Хуртовини гірше.
 Підстерегай мене стара
 Полубить дівчину
 Не на радість, не на втіху
 На лиху годину.
 Бо бідному без талану
 Любить не годить ся,
 Йому дулю під ніс дадуть,
 Як схоче женить ся.

Нехай буде пречеснійший,
 Нехай прехороший
 Скажуть: „Пяниця, безумник,
 В його нема гроший!“
 Гроші, гроші і худоба,
 Без вас хоч пропасти.
 Коли б кого у болоті
 З рогом де попасти!
 Спершу може б ізлякав ся,
 Я-б перехрестив ся,
 Обома після руками
 За роги вчепив ся.
 Кричав би: „Давай худоби,
 Дьяволе проклятий,
 Бо пропадеш підо мною,
 Ірод волохатий!
 Хвіст одірву, ноги тобі
 Всі переламаю,
 Усі ребра дубиною
 Твої пощитаю.
 Назад очима поставлю,
 По'дрізую уші,
 Будеш стогнать біля пекла,
 А не бить баклуші.
 Зуби всі повибиваю,
 Вправлю в ніс каблучку,
 Побю морду тобі всюю,
 Зогну у карлючку.
 Пригунзюю до берези,
 Як тую собаку,
 Поломаю всього тебе,
 Зотру на табаку.
 Не даром вас вовкулаків
 Поскидано з неба,
 Там мабуть то дармоїдів
 Не дуже то треба.
 Чуєш, я кажу по правді:
 Подавай худобу!
 Трісне душа, трісне й тіло,
 Хоч кричи ти пробу“.
 Може б трухнув і рогами,
 Дав би мині гроший,
 Тоді і я де вже треба,
 Вельми б був хороший.
 Дак сього не буде з роду,

Таких нема в світі!
 А більше вже нігде достать,
 Нема й на прикміті.
 Безталанний я, безшасний,
 На що полюбив ся?¹⁾
 Гірко в світі жить без гроший,
 Солодко з грошима:
 З ними буде прерозумний
 З довгими ушима.
 Як захоче він женить ся,
 Оддадуть за його;
 Довгі уші не завадять
 З грошима нічого.
 Буде ляпать, скажуть: „Добре!“
 Йому усе гарно.
 Проживе такий у світі
 Солодко, хоч марно.
 Де б прийшлось сказать розумно,
 І там дурость ляпне,
 А другий за його скаже,
 Да в кишеню й цапне.
 І такії наживуть ся
 В світі як ісхочуть,
 Вони самі себе хвалять
 Да людей морочуть.
 А ти вже собі балакаай, —
 Голим усе будеш,
 І вмреш голим без худоби.
 Ще й чесним не будеш.
 Думає гадав дорогою,
 Трохи не скрутив ся,
 Та на силу білим світом,
 Дома опинив ся.
 Коні бідні вже пристали,
 По снігу тягавши
 Я замерз, Охрим спотив ся
 На шкапів кричавши.

24. Розлука.

„Нехай не жде, нехай не жде,
 Годі сподівать ся,
 Щоб як голуб з голубкою
 Так поцілувать ся!“
 Не така була розмова,
 Не так розмовляла,

¹⁾ Тут очевидно бракує другої пів строфи.

Як колись мені кляла ся,
 Як колись казала,
 Що кохає мене дуже,
 Душі не жалівши;
 Що не треба їй нічого
 Мене полюбивши.
 Тепер не те, тепер друге
 Мені вже співає,
 Вже не скаже: „Ти мій милий!“
 Мене проклинає.
 Що ж се таке? Чого сталося?
 Худоба да гроші,
 Усе роблять на сїм сьвіті,
 З ними всі хороші.
 Прокляла мене на віки
 Моя злая доля,
 Не мила мені на сьвіті
 Козацькая воля
 Ота, що колись бувала,
 Де пісень співали,
 Усяких, якую хто знав,
 Про все й розмовляли
 Під куренем кашу ївши,
 Під чуб да в жупанах,
 А все знали, що дієть ся
 Аж по Забалканах.
 Прийми мене, сира земле!
 Жить не хочу більше,
 Літа мої пройшли марно,
 І де дальше — гірше.
 От як горе досаждає,
 Як серце крушить ся:
 На білому на сїм сьвіті
 Не знаєш де діть ся.
 Кинеш ся, де гріє сонце, —
 Хмарою закриє;
 Кинеш ся, де гарно, тихо, —
 Бурний вітер віє.
 А без сонця да на вітрі,
 Одежі не мавши,
 В три погибелі зогнеш ся
 Долю проклинавши.

25. Безщасний.

От і празника дождались,
 Веселять ся люде,

А мені мабуть ніколи
 Радощів не буде.
 Дивлюсь на все, як без очий,
 Бо щастя не маю;
 Я й у буддень, я й у празник
 Нужусь да скучаю.
 Минуло ся моє щастє,
 Не бачусь я з нею,
 Не бачу ся з дівчиною
 З милою моєю.
 Лучче-б серце розлучили
 Моє із душею,
 Коли мені вже не можна
 Звать її своєю.
 Вона щастє моє в сьвіті,
 Всі мені не милі;
 Її більше себе люблю,
 Люблю до могили.
 І в могилі, коли можна,
 То буду кохати, —
 Так там кінець всьому горю,
 Треба вічно спати.
 Жить мені остило дуже,
 Кинуть її тяжко;
 Для неї тільки живу я,
 Хоча й жити важко.
 Не бачивши — її бачу,
 Її річ я чую,
 Де-б я не був, що-б не робив,
 За нею горюю.
 Серце, душа, розум, гадки
 За нею скучають,
 Плачуть мої карі очі,
 Бачити бажають.
 Не думкою, справді бачуть,
 Річи чують¹⁾ справді,
 Так як би мені хотілось,
 Як люблю по правді.
 Злая доля однімає
 У мене дівчину,
 Мене й мучить, мене й гонить
 Живого в могилу.

26. Грицько й Маруся.

Жала дівка жито в полі,
 Сама й зажинала;

¹⁾ В рукоп. слухать.

Не бачилась довго з милим,
 Бачити бажала.
 Не дуже то пильнувала,
 Усе оглядалась,
 Бо милого козаченька
 Вона сподівалась.
 Уже вечір, його нема:
 Дівка плакати стала,
 Що не вийшов він до неї,
 Що й мало нажала.
 До дому пішла, і в домі,
 Цілий день не ївши,
 Всю ніченьку просиділа
 Голову схиливши
 На правую на рученьку.
 Бідная тужила:
 „На що таки я так дуже,
 На що полюбила?
 Чому він, мій милесенький,
 В поле не виходив?
 Чи вже він такий безбожний,
 Що мене ізводив?“
 Стало на сьвіт піднімать ся,
 Реве вже скотина,
 В поле пастись захотіла, —
 Все плаче дівчина.
 Встала після з під оконця,
 В коворот погнала
 І бичечків і теличок,
 Да все сумувала.
 Одігнавши за коворот,
 В господу верталась,
 Із рідною матюнькою
 Його пострічалась.
 Заплакана старенькая
 В поле ягнят гнала.
 „Помагай Біг, пань-матюню!“
 Дівка їй сказала. —
 „Помагай Біг, дівчинонько!“
 А сама руками
 Ударилась дуже в груди,
 Залилась слезами.
 „Не досталось, Марусенько,
 Звать тебе дочкою,
 Розлучили Грицька мого
 На віки з тобою.
 Вчора його, голубчика,

Як обідать сіли,
 Виборний із головою
 Од нас ухопили.
 Ніженьки йому скували, —
 Бідний вельми плавав,
 Сказав: „От тобі й женив ся!
 Лучше б був не сватав!
 Ведуть мене у некрути, —
 Прощай, батько, мати!
 Не достанеть ся вже може
 Більш вас цілувати“.
 Затулив ся хустиною,
 Хлипав, заливав ся..
 „Де то моя Марусенька?
 З нею не прощав ся!“
 Прохав ся він вельми дуже
 Пустить до дівчини,
 До моєї голубоньки
 Хоть на пів години.
 І я з своїм старим дідом
 Дуже їх прохали,
 Щоб не взяли його вчора, —
 І слухать не стали.
 „Да ну, годі! Почав хлипать!
 Ой як розходив ся!“
 Голова сказав сердитий, —
 „На що полюбив ся?“
 „Годі лишень, прощайте!“
 Виборний озвав ся.
 „От і лихо, що з дівкою
 Він не попрощав ся!“
 Розчинив він настїж двері,
 Повели із хати
 Грицька, рідную дитину,
 Вороги прокляті.
 „Нешасная я у сьвітї!“
 Маруся сказала.
 „Жить мені тепер не мило!“
 Гірко плакати стала.
 „Буду мучить ся, крушить ся,
 Буду убивать ся,
 Не довелось сиротинї
 Милим утішать ся.
 Нема Грицька, нема й щастя
 Минї уже в сьвітї,
 Увесь сьвіт мені не милий,
 Не хочу вже жити.

Не довелось карих очий
Його цілувати,
Не довелось Грицька мого
Вічно своїм звати".
Дуже мучилась Маруся,
Бо вірно любила,
Приняла сердешну скоро
Сирая могила.
Чи як квітку одірвати,
Довго цвисти буде?
Або серце як розлучить,
То воно й забуде?
Хоч у воду постав квітку,
Все вона зів'яне,
Бо вона вже одірвана
І пахнуть не стане.
Усе одно, як одірвать
Од милого милу,
Пійде вже той нещасливий
До время в могилу.
Котрі люблять ся по правді,
По вік не забудуть:
Поки душа буде в тілі,
Все нудить ся будуть.

27. На той сьвіт до батька.

На що, тату, ти покинув
Мене сиротою?
Чому мене не взяв малим
В могилу з собою?
І я б вічним сном у землі
Спав, а не журился,
Не знав би я в сьвітї горя,
Сьвітом не нудив ся.
Як несли тебе ховати,
Тодї був дитина,
І не думав, що я в сьвітї
Бідна сиротина.
Не вмів тоді нещасливий
І слова сказати,
І не знав, що батька несуть
В землю заривати.

Може іще забавляв ся,
Як попи співали:
Годок минї був од роду
Як тебе ховали.

28. До батька.

„В горі тяжким із слезами
Помоли ся Богу!
В нїм однім найдеш ти силу,
Вірную підмогу.
Він отець наш милосердний,
Дїток не забуде.
Помоли ся, і на серці
Веселїйше буде.
Коли будеш шанувати
В серці своїм Бога,
Так не бій ся ані з году,
Нї злого ворога!
Отаке то діло, сину,
Не раз ти згадаєш
Свого батька старенького,
І спасибі скажеш“¹⁾.
Тату, тату ріднесенький,
Хибаж ти не знаєш,
Шо я все те роблю тобі,
Що ти минї скажеш.
Молюсь Богу щирим серцем,
Як спатки лягаю,
Навколїшках, тату рідний,
І як уставаю.
Я не журюсь, татусеньку,
А так прихилив ся,
Щоб на тебе, ти мій рідний,
Щоб я надивив ся.
Чого менї ще скучати?
Я ще погуляю,
От як ти мене покинеш
Тодї заскучаю.
Може ти мене покинеш,
Біг про тее знає,
Хто чи батька, хто чи сина
Скорїй поховає.

¹⁾ Отсі 16 рядків у копії д. Дублянського долучені до „Піснї“ (ч. 29), хоча по розміру і по змісту не підходять до неї. Кладу їх як першу частину вірші „До батька“, хоч і не маю певности, чи власне тут їх місце.

Чогож ти, мій тату рідний,
 Чого зажурих ся?
 Чого ти тепер на мене
 Чого ізхилив ся?
 Що ти казав мені, тату,
 Я усе те знаю,
 Богу молюсь, Бога боюсь
 Царя почитаю.

Він як рідний усім батько
 Сирот виховає;
 За те його увесь народ
 За те прославляє.
 З недобрими людьми в світі
 Знать ся я не буду,
 Бога буду бояти ся,
 Тебе любить буду.

29. Пісня А.

Не плач дівчино по своїй долі,
 Що не вийшла заміж, за теж ти на волі,
 Як пташечка тая, що всюди літає
 В зеленім садочку, сидить да співає.
 Собі щебече, якую знає,
 Якую серденько співать бажає.
 А вже в неволі не заспіваєш
 Такую пісеньку, як сам бажаєш.
 І ти ж на волі, дак веселить ся
 Треба дівчино, а не журить ся.

29. Пісня Б.

Помалу, журливо.

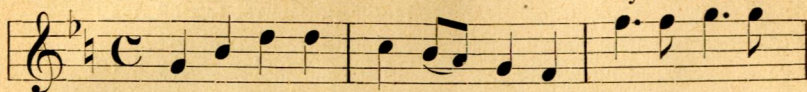

Не плач дівчино по своїй долі,
 Що не вийшла заміж, бо ти в неволі.
 Як пташка тая, що всюди літає,
 В зеленім садочку сидить да співає.
 Вона співає, на серці важко:
 Без долі на світі жить дуже тяжко.
 Дівчино люба, дівчино мила,
 Ой хто співає? Віктор Забіла.
 Бо в його серце билось і беть ся,
 Над його слезами доля сьмієть ся¹⁾.

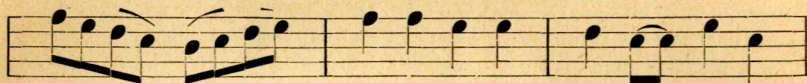
¹⁾ Д. Дубяньський записав отсей варіант Забілиної пісні з устного виконання разом із мелодією. Інтересне тут особливо закінчене; воно

30. Не щєбєчи соловейку ¹⁾.

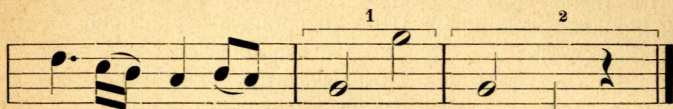
Муз. М. Глинки.

Не ще-бе-чи, со-ло-вей-ку, на зо-рі ра-

нєнь-ко, не ще-бе-чи ма-лю-сєнь-кий

під вік-ном бли-зєнь-ко зєнь-ко.

Не щєбєчи, соловейку,
 На зорі ранєнько,
 Не щєбєчи, малюсєнький,
 Під вікном близєнько!
 Твоя пісня дуже гарна,
 Ти гарно співаєш,
 Ти щасливий — спарував ся
 І гніздєчко маєш...
 А я бідний, безталанний,
 Без пари, без хати,
 Не досталось ²⁾ мені в сьвітї
 Весело співати.
 Сонцє зійде — я нужу ся,
 А заходить — плачу:
 Яку люблю дівчиноньку,
 Тїєї не бачу ³⁾.

Давно чутки я не маю
 Про свою дівчину,
 Цілий вік усе я плачу
 На лиху годину.
 Не щєбєчи, соловейку,
 Як сонцє пригрїє,
 Не щєбєчи, малюсєнький,
 Як вітер повіє.
 Ти лєти, співай тим людям ⁴⁾,
 Котрі веселять ся, —
 Вони пісєню твоєю
 Будуть забавлять ся.
 Мені пісєнька така
 Серцє розриває:
 Дужчє бєть ся моє серцє,
 Аж дух замирає ⁵⁾.

видаєть ся мені, не вважаючи на деяку підозреність (про автора говорить ся в третій особі) таки автєнтичним твором Забіли, особливо остатній куплет.

¹⁾ Варіант вірша „До Соловейка“ (висше ч. 1), друкований як пісня положена на ноти. Музика М. И. Глинки, слова В. Забіли, продаєть ся в книгарні Леона Ідзіковського в Кїві, коштує воно 30 коп. Увага І. Дубянського.

²⁾ Петров: судилось. ³⁾ У Петр. сих трьох строф нема.

Петр. Ой літи ж [sic!] так тим людям.

† ⁵⁾ У Петр. на кінці додано остатню строфу з варіанта А (Н. 1).

31. Семенова кобила¹⁾).

У Спасівку, у жарке літо
 Пустив Семен попасти
 Свою кобилу за вгороди.
 Кобила була сивой масти,
 Худая, ребра як на марах²⁾,
 Що можна всі ї перешитать.
 Попаслась небагацько ранком;
 Потім як почали кусать
 І оводня і мухи дуже,
 Вона і пастиць перестала,
 Кивала оловою все,
 Далі по полю пострибала.
 Не в моготу прийшлось сердешній,
 Аж пута на собі порвала;
 Побігла навпростець вона, —
 А в полі пасіка стояла.
 Кобила в пасіку звернула,
 В куточок стала головою:
 То шкурою ізтрепене
 Вона, то тупає ногою.
 По перемінкам тупотіла,
 Сама до ліси притулилась,
 Ховалась в холодок вона,
 Назад сердешна не дивилась.
 Од мух, бач, тільки обганялась, —
 Того нещасна і не знала,
 Що в пасіці вона була,
 Що ї близько уліка стояла.
 Не довго оддыхала бідна,
 Хвостом разів із п'ять махнула
 Як раз коло вічка в улї, —
 Бжолла за ногу і вджигнула.
 Кобила вся аж затрусилась,
 Зігнула ся, брикнула задом,
 Роздратувала бжіл зовсім.
 Оттут як почали всі разом
 Кусать котра куди попала, —
 Не встояла тоді кобила,
 По пасіці побігла скільки сил
 І улів з десять повалила.
 Не бачила воріт вона,
 Гасала все кружка брикавши,

Аж пасішник прочнувсь Хома,
 Після обід у будці спавши.
 Побіг побачить, що за лихо
 У пасіці таке лучилось:
 Чи бжолли краде хто у його,
 Чи друге що зробилось?
 Прибіг — і бачить, що кобила
 Як би скажена гасає,
 То головою кив вона,
 То задом підкидає.
 Узяв ломаку він скорій:
 „Оце диявольська кобила!
 Щоб ти пропала перш, поки
 Ти лиха наробила!“
 Почав шмагать по ребрах,
 Докіль потрапила в ворота;
 Аж чуб упрів і у Хоми, —
 Була й йому тоді робота.
 Із сивої кобили стала
 Зовсім незнать якая:
 Позапухали ребра всі,
 Од браги мов була товстая.
 Семен ходив давно з обротью
 Кобили по полю шукавши;
 Побачив: з пасіки якась біжить
 Коняка голову задравши.
 Одбігши недалечко, стала.
 Семен із першу не пізнав,
 Долонею од сонця затулив ся,
 Предуже довго розглядав.
 „Здаєть ся, й схожа на мою, —
 Хиба в грязі де укачалась?
 Чи може се і не моя?“
 А та кругом все оглядалась.
 Покусаная і побита
 Насилу аж стояла;
 За що ї про що, того вона
 Сердешная зовсім не знала.
 Семен розгледів, що його,
 Сплеснув тоді руками,
 Оброть надів. „Ну, сива, ну!“
 На силу човгає ногами.

¹⁾ Друковано „Зоря“ 1891, стор. 437—438. ²⁾ Як щаблі на тих марах, що носять покійників. Увага М. Комаря.

Кобила бідна після бані —
 Не йде, а тягнеть ся за ним...
 Вона і тілом і душою
 Була невинная зовсім.
 Шукала холодку собі,
 Од мух та овадні ховалась,
 Та в гірше лихо ще вона
 Зовсім після попалась.
 Семен свитиною укрив,
 Щоб муха їй не докучала, —
 Вонаж сердешна ледве йшла,
 На силу ноги піднімала.
 Не добрела, сердешна, і до дому
 Пропала бідна серед поля, —
 Мабуть написана їй на роду
 Така була нещасна доля.
 Семен і досі б на кобилі їздив,

Як би із першу був укрив,
 Поки ще муха не кусала,
 Як скоро пасти ся пустив.

Не рідко в сьвітї таке лихо
 І між людьми ведеть ся:
 Од іскри думає втікти,
 Та в полумя і попадеть ся.
 Тодї уже брикай,
 Як в пасіці кобила,
 Що і до дому не дійшла,
 Душою в полі наложила.
 Нехай же після воду ллють!
 Як би і спершу пособили!
 Бо вже допоможуть так тоді,
 Як свитою Семен кобилі.

32. Посланіє к Тарасу ¹⁾.

За що ти лаєш ся, Тарасу?
 Що не найшов в Борзні припасу,
 Якого ти бажав!

Сам ти такий, як мене лаєш!
 За що? — ти може попитаєш?
 За те, що в хутір не забіг!

Якогось Жида віз з собою,
 Мерзенного і ²⁾ з бороною,
 І через те мене минув.

Який же ти земляк! Який ³⁾ писака!
 Неначе гнав тебе собака, —
 Бояв ся день подарувать,

Щоб побувать у мене в хаті,
 Щоб пісень вмісті заспівати,
 Якії серце нам гризуть,

Щоб на бандурці забринчали,
 А циганчата б танцювали
 Хоть би вже з лихом пополам!

Як рад би був тобі, як брату!
 Як би забіг до мене в хату,
 Неначе б сваху шанував!

В мене худоби дуже мало,
 Да ще б найшли горілку, сало, —
 Ізїли б трошки й запили.

Да розказав би дещо гарне
 Про земляків — не іностранне,
 Бо я до язиків не вдався.

Дак нї! Зазнав ся, бач, з панами,
 З писаками, з багатирями,
 А земляка дак і забув!

Бодай ⁴⁾ тобі за сною штуку
 Послали відьми ту ю ⁵⁾ муку —
 Послухай, зараз і скажу:

Борщу, вареників, ковбас, ситівки,
 Синоги, чахонї, скубрїйки ⁶⁾
 З пів года щоб не коштував!

Щоб цілий день не пив горілки,
 Не довелось щоб і наливки
 Ковтнуть хоть раз один на сміх!

Да щоб приснилась бужанина,
 Вюни, лоскирка і свинина
 З сметанкою да із ⁷⁾ хрінком.

¹⁾ Друковано Зоря 1893, стор. 103, п. з. Посланіє к Шевченку.
²⁾ Зоря: вас. ³⁾ Зоря: дод. який же ти. ⁴⁾ Зоря: Богдай. ⁵⁾ Зоря:
 оттую. ⁶⁾ Зоря: і скубрїйки. ⁷⁾ Зоря: съ.

Отті „щы“ щоб їв ти руські,
 Отті соуси французькі,
 Що тільки в животі бурчать!

Лютую я на тебе дуже!
 Тобі, так може і байдуже,
 Мене ж за серце зачепив.

33. Зовсім сьвіт перевернув ся¹⁾.

Зовсім сьвіт перевернув ся,
 Усе не так стало:
 Всюди кривда на покуті,
 А правди чорт-мало.

Крій порога нема міста
 Мерзни за дверима;
 Бідна правда не багата,
 А кривда з грошима.

От я знаю один случай,
 Коло мене став ся,
 Що багатий та бідному
 В ниву уорав ся.

Бідний казав багатому,
 Що той обижає,
 Що останній шматок хліба
 В його однімає.

Ще й вилаяв багач, як знав,
 Та все шкоду робить..
 Прийшла оранка, і бідний
 Із плужком виходить.

Тут і почали змагать ся²⁾,
 Трохи не побились,
 На послідок же у³⁾ суди
 Позивать хвалились.

Бідний сказав:⁴⁾ „Як би не гріх,
 В суди б не тягав ся,
 Розчавив би як ту жабу,
 Скоро б розщитав ся.

„Истиком би по голові
 Тріснув разів двічі, —
 Полетіла б душа в пекло,
 Вилізли б і вічі“.

„Протестую!“ — зараз крикнув
 Багатий ік людям.

„Кажіть же все, що ви чули,
 Та по правді суддя“.

Зараз побіг він до дому,
 Наняв писаришку,
 Надригали прошеніє
 Уже не без лишку.

Написали, що той бідний
 Убить похваляв ся,
 Та що за ним з сокирою
 По полю ганяв ся.

Позивали свідителів,
 У бідного-ж мало.
 Хтож за голого потягне?
 От діло й пропало!

А багатий сипав гроші,
 Всякі лагоминки,
 І хліб сьвятий мішечками,
 Й годовані свинки.

Бідний думав бубличками
 Одмогтись, сердешний, —
 Та хто більше дає гроший,
 Той і буде чесний.

Присудили із бідного
 За безчестя штрапу,
 Продали у небораки
 Послідною шкапу.

У монастирь за похвалки
 Каяти ся вперли,
 Та в тюрмі ще поморивши
 До 'станку обдерли.

Оттаким би нашим суддям
 Петлі дати ни шиї,
 Та голодом поморивши
 Потопить в помях,

Щоб і води не поганить
 Чистої, бігучій!...⁵⁾
 По два рази в помийницю!...
 Вони дуже гнучі.

¹⁾ Друк. Київская Старина 1888, стор. 16. ²⁾ К. Ст. змагати ся.
³⁾ К. Ст. в. ⁴⁾ К. Ст. дод. зайве: багатому. ⁵⁾ К. Ст. бігучої.

ДО БІОГРАФІЇ ТА ХАРАКТЕРИСТИКИ В. ЗАБІЛИ.

Вже по написанню моєї студійки про Забілу згадав я про причинки до його біографії, подані д. М. Комаром у „Кіевской Старинѣ“ 1886 р. книжка за вересень, пз. Къ біографіи В. Н. Забѣлы (стор. 171—176), а д. М. Мочульський звернув мою увагу на деякі причинки, опубліковані тимже шан. письменником у „Зорі“ 1891 р. (ненадруковані байки В. Н. Забіли, стор. 416 і 437—38). Той же д. Комар опублікував у „Кіевской Старинѣ“ 1888 р. кн. за цвѣтьєнь ше одно „Неизданное стихотвореніе В. Н. Забѣлы“ (стор. 15—18). Надто надруковано було в „Зорі“ 1894 р. невідомо ким прислану віршу Забіли „Човник“ (стор. 393) ідентичну з тою, що поміщена у нас під ч. 4¹). У річнику 1893 надрукував д. Василь Лукич статейку „В. Забіла і його жартобливе „посланіє“ до Шевченка“ (стор. 102—103), до якої додано й текст посланія, присланий д. Лукичу д. В. Овсієнком із Семенівки, чернігівської губ. У своїй статі д. Лукич використав усю відому до того часу літературу про Забілу, головнож статі Комаря та принагідні відзиви Куліша; про семейну драму Забіли тут нема нічого; ширше розказано про зносини Забіли з Шевченком, хоча й допущено помилку, що Шевченко „вернувши із зсылки переслав Забілі свої „Гайдамаки“ з власноручною допискою і відвідував його“ (стор. 103). По Шевченковім повороті з заслання не вийшло жадне окреме виданє „Гайдамаків“, а факт посилки Шевченком Забілі сеї поеми належить до часу першої появи „Гайдамаків“, отже до 1841 р. (пор. Петровъ, Очерки 309). Так само невірно те, буцім то Шевченко по повороті з заслання міг відвідати Забілу; знаємо, що в тім часі (1859) Шевченко коротко був на Україні, жив переважно в Києві і лиш раз відвідав свою рідню на правім березі Дніпра, де й був арештований; до Борзни йому було зовсім не по дорозі. Нарешті в річнику 1891 подав д. Комар знайдені між паперами д. Носа „дві байки“ Забіли, а власне „Будяк“ (стор. 416

¹) Варіанти: рядок 2. Крушить ся; ряд. 10 — Та й; ряд. 17. ізхватила ся; ряд. 18. Сердечний избив ся; ряд. 19. Від берегу і знов плавають; ряд. 27. Відбиває; ряд. 39. Не будь мені заховану; ряд. 41. Де лежить мій брат з сестрами; ряд. 44. Старенькая; ряд. 47. Може прийдець ся де в лісі; ряд. 59. жменьки.

²) Варіанти „Зорі“ супроти нашого вид. Титул Будяк; ряд. 6. матеркам; р. 11. Хотінко; р. 13. з хлібцем; р. 17. Другі-ж дітки; р. 19. Вже й матерки;

— ідентичний з поміщенням у нас під ч. 21²) і „Семенова кобила“ (стор. 437—438). В тім же 1894 річнику Зорі подала пані Наталка Полтавка статейку „Роман Віктора Забіли. З оповідань моєї матери“ (стор. 405).

Хоча я, пишучи свій нарис у попередній книжці ЛНВ., не мав наміру вичерпати весь відомий мені матеріял про Забілу, а бажав головню видобути з нововіднайдених віршів Забіли їх автобіографічні свідощтва про автора, то все таки ті матеріяли дають дещо цікаве для доповнення накресленого мною малюнка і для того подаю тут для повноти все важнійше з них.

Статейка д. Комаря „Къ біографіи В. Н. Забѣлы“ крім загальної характеристики та деяких анекдот важна головню тим, що подає назву милої Забілиної — вона називала ся Л. Білозерська. Важне тут також те, що Забіла під конець життя проживав у Борвні завідателем поштової стації. Із споминів пані Наталки Полтавки (Кибальчич) виписую тут весь уступ, що безпосередню доторкаєть ся Забіли.

„Він служив тоді (коли почала ся його знайомість з Білозерськими; додаю, що мати пані Наталки Полтавки була молодшою сестрою Любови Білозерської, милої Забіли) у гузарах і йому було літ з 25. Зросту середнього, стрункий, обличчє смагляве, рябовате від віспи, очі карі, великі, чуб чорний, густий, трохи кучерявий. Натура палка, щира, весела і при тому незрівняний гуморист. Одно слово, тип дуже привабливий і чисто український. Він мав гарний маєток і жив недалеко на своєму хуторі. Як раз біля тієї пори став бувати у Білозерських їх новий сусіда, поміщик Н., що купив собі невеличке село, але, як казали, мав окрім сього великі капітали. Він недавно повдовів, мав літ уже сорок, хоч і дуже ще гарний. Скоро красуня Любка¹) запала йому в око, він закохав ся палко, і з егоїзмом закоханих, не вважаючи, що вона заручена вже

р. 21. Та не; р. 28. поспіє; р. 32 аж опережали; 36 роздивились; р. 47—48. вас.; р. 50. Всім вона нагнула; р. 51. бігали у місті; р. 55. Та так як ті діти; р. 61, так; р. 69. вчити з малку; р. 81. Інчая; р. 83. Та не треба з разу лапачь; р. 96. Росту; р. 97. Такі очей у Сірка; р. 101. Так; р. 105. поколе; р. 108. так.

¹) Про неї пані Н. Полтавка дає ось яку характеристику: „Вона мала тоді 17 років, скінчила п—ський інститут, була висока, огрядна, білява дівчина, з величною постатю, подовгастим, милим личком, пишними, рожевими устами „сердечком“ і ясними, голубими очима“. Забіла був її свояком, „піврідний дядько по матери“, як каже авторка.

за другого¹⁾), посватав ся до неї. Одначе повернув ся він з тим хитро, не до самої дівчини, а до її батька. І Бог його віда, чим то він так зачарував Михайла Василевича, тільки той згодив ся і сказав дочці, що вона піде не за В. Забілу, а за пана Н. Вржана у самеє серце дівчина твердо відповіла, що за п. Н. вона не піде. Тоді він повернув ся до її матері і сказав: „Присилуйте її!“ Але й Матрона Василівна також ніяк не хотіла згодитись на постанову свого чоловіка. Страшно розгніваний Михайло Василевич погрожував, що він і матір і дочку одягне в „пістру“. Але й се нічого не допомогло: жінщини оставались тверді у своєму намірі і не боялись ніяких кар. Минув місяць або може й більш. Тяжкі сцени у сім'ї постійно повторювались. Безталанний В. Забіла жив у розпуці, тим більше, що його на приказ Михайла Василевича перестали приймати до себе, і він те й діло, що їздив на своєму кони навкруг маєтности Б—их. Тоді саме, здасть ся, він став писати вірші. Моя мати пам'ятає один куплет:

Губоньки як те намисто,
Що „добрим“ зоветь ся;
Сонечко неначе зійде,
Як вона сьмієть ся²⁾.

Хоч мати і донька заспокоювали поета, що будуть тверді і не покорять ся приказови Михайла Василевича, проте повинні були покоритись. Одного разу В. Забіла почув, що вони, Матрона Василівна з дочкою їдуть у Ніжин закупувати придане. Він пере-стрів їх на дорозі і побачив, що вони дуже заплакані. На його просьбу дозволити йому пересісти до їх в екіпаж, Матрона В—на не згодилась кажучи, що їм і без того приходить ся багацько терпіти усякого горя, а як Михайло В—ч дізнаєть ся про те, то ще їм гірше буде, — і прохала його відступити від їх геть. Тоді з великої розпуки, не тямлячи себе, В. Забіла рішив покінчити з собою і кинув ся під коні, як вони поїхали... Його трохи не переїхали і кучер ледви-ледви здержав коний. Матрона В—на узяла його тоді в екіпаж і як уміла, благала його не робити більш таких дурниць... Він поїхав...

¹⁾ В иншій місці авторка говорить, що рік по першій познайомленю Забіла за згодою родичів заручив ся з Любкою.

²⁾ Вірші, до якої належала ся строфа, нема між звісними досі творами Забіли.

„Остатня сцена або розвязка цієї семейної драми тяжко вби-
лась у пам'ять моїй матері, хоч їй тоді було сім літ, не більш.
Одного разу у вечері здаєть ся, було вже під осінь — діти, моя
мати, її брат Василь і менча сестра Олександра грались у гостин-
ній на канапці. Тут же біля стола Матрона В—на і Любка щось
шили чи читали. Було тихо... Коли тут двері раптом відчинились,
обидві жінщини так і скрикнули, і у кімнату увійшли Михайло
В—ич і п. Н. Остатній став мовчки біля порога, а Михайло В—ич
скорою ходою підійшов до Любки, подав їй теплий шаль і звелів
завинутись і йти за ним. І мати і дочка у плач! Але батько взяв
дівчину за руку і повів з собою. За ним пішов і п. Н. Любка
вернулась уже повинчаною і мати моя пам'ятає, як молодий цілував
і заспокоював гірко плачучу дівчину.

„Після замужжя своєї бувшої зарученої В. Забіла став з роз-
пуки пити і гуляти. Мати моя, вже дорослою, нераз бувала у його
на бенкетах. А бенкет у його починав ся так: увіходять в салю
кілька циганчат, років 5—10, дуже моторних і гарно убраних.
В. З—ла стає з бандурою посеред їх, грає козачка і т. и., а вони
танцюють навкруг його, співають і виробляють різні штуки. Таким
робом В. З—ла прогуляв увесь маєток і остатні роки жив у своїх
родичів. Але й до самісінької своєї смерти в усіх смутках свого
занівченого життя він задержав свій жартовливий, веселий гумор
і сам жартував над своєю бідом. А коли вмер, усі, хто знав його,
сердешно жалували за ним, і навіть його власні крепаки, бо він
був для них не паном, а рідним батьком. Йогож колишня суджена,
як натура м'яка і супокійна, помирилась зі своєю долею і була
доброю жінкою і матір'ю. Вона вмерла років з вісім тому назад
простудившись“.

Не маємо підстави сумнівати ся про правдивість отсього опо-
відання, та все таки інтересно порівняти сю реляцію з тою, яка
виходить із віршів самого Забіли. Про насильне звінчанє Любки
Забіла не згадує нічогосінько, а навпаки, з кількох його віршів
видно виразно, що Любка під впливом сватання багатшого пана по-
чала була хилити ся на його бік, почала критично дивити ся на
свою любов до Забіли і навіть переказувала йому, щоб не ждав
на неї. Певне, Забіла не міг у всіх деталях знати тої драми, яка
скоїла ся в домі Білозерських, а може трапили ся й якісь посе-
редники, що доносили йому небувальщину про його милу; можливо
отже, що його вірші писані в пересердю і несправедливі до неї,

та не зовсім неможливе й те, що він по троха й мав право нарікати на її хиткість і що в семейних споминах матери пані Кибальчичевої „роман“ Забіли, особливо роля в ньому Любови Білозерської, набрали романтичних рисів, яких не мали у дійсности...

Із статі д. Комаря „Къ біографіи В. Н. Забѣлы“ (К. Стар. 1886, вересень стор. 171—176) знаємо, що Забіла, чоловік був дуже добродушний, хоч і охотник пожартувати та пришити латку всякому, в кім підглянув щось комічного. Він не любив справді лиш одного чоловіка, а сим був П. Куліш. Причиною на думку д. Комаря було авторське самолюбє Забіли, болючо порушене Кулішем у його статі „Взглядъ на малороссійскую словесность“, уміщеній у журналі „Русскій Вѣстникъ“ 1857 кн. 12, де Куліш, „высказался весьма неодобрительно о стихотвореніяхъ В. Н. въ альманахѣ „Ластивка“. Забіла написав у відповідь на се довге віршоване посланіє, повне крепкої лайки, і зараз вислав його Кулішеви. Свого часу, — додає д. Комар — се посланіє, зрештою дуже грубіянське і зовсім (?) не дотепне, було дуже розширене серед борзеньської публіки. Чоловік, який оповідав се д. Комарю, д. Л[азаревський?], затамив із нього лиш одну строфу:

Крути, верти своїм умом¹⁾!

Ізо всеї праці

Не викрутиш більше того,

Що у мене в с....

Знаємо, що пізнійше (в Хуторній поезії) Куліш сильно перецінив талант Забіли. „Се був би — каже він там — другий Гоголь, ще може до того Гоголь український, коли б у нього була така дорога, як у Гоголя“. Всі такі загадування та пророкування на тему „если бы да кабы бы“ не мають ніякої вартости, а літературна фізіономія Забіли, на скільки вона виявляє себе в його віршах, не дає найменшої підстави до таких порівнянь. І знов скажу: а якою дорогою йшов Шевченко — і до чого дійшов!

Бажаючи при отсій нагоді звести до купи всю відому доси літературну спадщину В. Забіли, передрукуюю тут у додатку до збірки поданої з рукопису Дубяньського також ті три пєси, які були опубліковані доси і не ввійшли в сю збірку, а власне байку „Семенова кобила“ (з „Зорі“ 1891 стор. 437—438), „Зовсім сьвіт перевернув ся“ (Кіевская Старина 1888, цвітень, стор. 16—18),

¹⁾ Мабуть так треба читати зам. поданого д. Комарем „свій розум“.

вірш записаний д. Комарем із уст пані М. Л. В[іловерської?], яка знала його на пам'ять, і нарешті згадане вже гумористичне „Послання до Тараса“ (Зоря 1893, стор. 103). Що до „байки“, то д. Комар висловлюється про неї (і про другу, надруковану ним там же стор. 416) ось як: „В байках Забіли фабула якась вигадлива, алегорія не досить ясна і наука виводить ся якось штучно; до того ще байки дуже довгі і самий вірш місяцями зовсім не вироблений, що найбільше виявляється в байці „Семенова кобила“. Певна річ, і „Будяк“ і „Семенова кобила“ не належать до кращих віршів Забіли, але в осуді д. Комаря є одна принципіальна помилка. Хто велів йому називати ті вірші „байками“? На мою думку се зовсім не байки і будова у них зовсім не байкова. Се просто автор оповідає — більш або менше доладно — сцени з життя, які він міг бачити на власні очі (в „Будяці“ зовсім не погана сценка жнив і гуляння дітей по сьвіжій стерні), а потім доточує до тих сценок свої рефлексії, що звичайно досить слабо вяжуться з оповіданою сценою, або зачіпляють за один якийсь її момент. Подібним способом збудована найбільша частина Забілиних віршів, починаючи від „Голуба“, а кінчаючи казкою „Остап і чорт“, та чейже ніхто не захоче назвати тих творів байками.

Варто звернути увагу ще на одну річ. Куліш називає Забілу сином багатого батька і докоряє йому, що в пізнійшій віці він не лише пив сильно, але й програвав у карти тисячі і сим довів себе до економічної руїни. Думаю, що навіть не заглядаючи в табулярний екстракт Забілиного маєтку, з того, що він сам говорить про себе ще коло р. 1838, мусимо сказати рішучо, що й тут Куліш „пересолив сакраменти“. Назвати багатим власителя одного хутирця, який раз у раз жалується, що його задля його бідности розлучили з милою і задля „худоби“ зводить у фантазії навіть завзяту боротьбу з чортом, се в усякім разі гіперболя. А коли зважити далі недбальство поета в хозяйських ділах, його гуляще жите, його „батьківське“ поводжене з селянами, яким він будував своїм коштом хати та певно допомагав і всім чим міг, то зрозуміємо, що такому чоловікови ні з відки було програвати в карти тисячі рублів, тай без того його хозяйство зі скасованем кріпацтва не могло видержати економічної кризи і мусіло упасти.

Із того, що сказано вище і що зрештою категорично стверджує д. Комар, виходить, що якусь збірку віршів — чи сю саму, якої копію прислав нам д. Дубянський, чи якусь иншу — зредагував

був сам В. Забіла. Коли — не відомо. Д. Комар згадує лише, що 1882 р. бачив у одеського книгаря Білого збірку Забілиних віршів, призначених до друку. Вірші були на думку д. Комаря писані рукою самого Забіли; хто заходив ся коло їх надрукування і куди подів ся рукопис Забіли, коли плян надрукування розбив ся, — невідомо. З того, що в пам'яті матери пані Кибальчицевої зберегла ся одна строфка вірші навіяної любовю до панни Білозерської і написаної очевидно ще перед розривом із нею, вірша, яка одначе не ввійшла у ту збірку, що заховалась нам у копії д. Дубяньського, можемо догадувати ся, що Забіла укладав свою збірку з певним добром, втягав до неї одні вірші, а виключав інші, хоч вони були у нього готові і в відписах або в устній передачі були відомі суцїдам. До таких виключених належала може й „Семенова кобила“, яку автор і сам міг признати слабшою. Що він не вставив туди таких чисто оказіональних творів, як Посланіє до Тараса, а тим-паче посланіє до Куліша, се зовсїм легко зрозуміти.

„Посланіє до Тараса“ вводить нас у ту атмосферу, серед якої жив Шевченко в р. 1844—45, коли вернувши з Петербурга, в ожиданю урядової посади їздив по лївобережній Україні, гостював у рїзних панів (Репніна, Тарновського, Закревського, Білозерського і п.) і брав тут принагідно практичні лекції „мочеморія“. Пок. Драгоманів остро осудив у своїй праці „Шевченко, у країнофіли й соціалїзм“ тодішнє житє поета, а ще острійше тодішню українську осьвічену громаду, що не вміла чи не хотїла своїм чільному поетови в саму критичну пору найбільшого розцвітї у його сили й талану дати ніякої иншої піддержки і духової страви крім отих лекцій. „Посланіє“ Забіли зовсїм не лагодить сього осуду; не бачимо в нїм ані одного проблеску якогось висшого, ідейного змаганя. Певне, не від Забіли було Шевченкови й ждати таких проблесків, хоча зрештою, як наслідуване „юрודивно-народнього“ тону отсе Посланіє не позбавлене деякої вартости.

Що до вірші без титулу (Зовсїм сьвіт перевернув ся), написаної д. Комарем із уст пані М. Л. Б., то вона також принагідна, написана з приводу певного дійсного випадку, — та такими були й инші Забілині вірші в значній части. Пані М. Л. Б. передала д. Комарю й сам факт, зрештою без імен, оповїдаючи, що один багатий пан в'орав ся був у ниву бідного чоловіка, і завдяки підкупствам у судї не лише виграв справу що до ниви, а ще й засадив покривдженного до вязилиці за „небезпечну“ погрозу вимов-

лену ним у розпалі пересердя. Вірша, написана Забілою з цього приводу, не тільки робить честь його серцю і почуттю справедливості, але являєть ся майже самотнім його твором на ширшу суспільну тему. Інтересно, що й тут Забіла, не вискакуючи з рамок свого таланту, мало творчого і більше наслідкового, не здобув ся на жадне „своє власне“ огиисте слово, як се бачимо в подібних випадках у Шевченка (див. „Кавказ“ написаний з приводу смерті де-Бальмена або „У Вильні городі преславнім“ і т. и.), але вважав відповідійшим і тут оперти ся на старшій популярній традиції і в початкових строфах своєї пісні парафразує відому лірницьку пісню „Про правду і неправду“, спеціально куплет:

А вже тепер правда стоїть у порога,

А щира неправда сидить коло стола.

Конець вірші, се різкий, але також у народнім дусі зложений вираз обурення на „неправду в судах“, обурення, що також має свою — ах, яку давню традицію на нашій землі!

W 34. 395

95

Φ 3-127

1134.395
Ф^{III}
3-127

В. Забіла
Сніви
крізь слози
видав з передмовою
І. Франко